

Sjukfrånvaro efter 65 års ålder

UNDERLAGSRAPPORT TILL
DEN PARLAMENTARISKA
SOCIALFÖRSÄKRINGSUTREDNINGEN

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

*Parlamentariska social-
försäkringsutredningen
(S 2010:04)*

Sjukfrånvaro efter 65 års ålder

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

*Parlamentariska social-
försäkringsutredningen*
(S 2010:04)

Underlagsrapport nr 14 till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen.

Samtliga underlagsrapporter finns att ladda ned gratis på www.psfu.se eller kan beställas från den parlamentariska socialförsäkringsutredningen. E-post: psfu@regeringskansliet.se

Foto: www.fotoakuten.se

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2013

Förord

Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen ska enligt regeringens direktiv se över de allmänna försäkringarna vid sjukdom och arbetslöshet. Kommittén ska överväga förändringar som kan leda till hållbara sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar. De förändringar som kan bli aktuella ska bidra till ökad sysselsättning och hållbara statsfinanser på lång sikt.

Med syfte att inbjuda till bred debatt och för att skapa ett mångfacetterat underlag inför kommitténs betänkanden har en rad underlagsrapporter beställts från forskare, myndigheter och andra aktörer med kunskaper om sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna. Analyser, slutsatser och rekommendationer i dessa underlagsrapporter står för respektive författare och delas nödvändigtvis inte av den parlamentariska kommittén.

Antal personer som förvärvsarbetar efter 65 års ålder har ökat i Sverige under de senaste decennierna. I takt med att befolkningen åldras samtidigt som medellivslängden ökar är det en i grunden naturlig och positiv utveckling, men ställer samtidigt krav på fungerande trygghetssystem som stödjer utvecklingen. I denna rapport studerar författarna sjukfrånvaro och nyttjandet av sjukförsäkringen bland personer över 65 års ålder som förvärvsarbetar och om detta förändrats över tid.

Sammantaget visar studien att de som fortsatte förvärvsarbete efter 65 års ålder hade en lägre sjukfrånvaro före 65 än de som inte gjorde det. Författarna visar genomgående att andelen sjukskrivna, antalet sjukfrånvarotillfällen samt antalet ersatta sjukfrånvarodagar är mycket lågt bland dem som fortsätter förvärvsarbete. Andelen sjukskrivna har minskat, inte ökat, trots att andelen som förvärvsarbetar efter 65 år ökat.

Sjukfrånvaronivåer är emellertid relaterade till ett samspel mellan befolkningens hälsa och arbetsförmåga å ena sidan och kraven i arbetet å den andra. Mot denna bakgrund utesluter författarna inte att för-

Förord

klaringen till den låga sjukfrånvaron bland äldre förvärvsarbetande skulle kunna bero på en positiv hälsoselektion dvs. att de som faktiskt väljer att arbeta efter 65 är de som är friska och pigga nog att klara av det.

Rapporten är skriven av Staffan Marklund, Linnea Kjeldgård och Kristina Alexanderson, verksamma vid Sektionen för försäkringsmedicin, Institutionen för klinisk neurovetenskap vid Karolinska Institutet.

Stockholm i maj 2013

Irene Wennemo
Huvudsekreterare i den parlamentariska
socialförsäkringsutredningen

Den parlamentariska socialförsäkringsutredningens ledamöter

Under 2010 tillsatte regeringen den parlamentariska socialförsäkringsutredningen. Kommitténs uppdrag är att se över de allmänna försäkringarna vid sjukdom och arbetslöshet. Syftet är att överväga förändringar som ger hållbara försäkringar för framtiden.

Ledamöter i den parlamentariska kommittén är:

Gunnar Axén (M), ordförande

Tomas Eneroth (S)

Lars-Anders Häggström (S)

Patrik Björck (S)

Finn Bengtsson (M)

Jan Ericson (M)

Lotta Finstorp (M)

Gunvor G Ericson (MP)

Johan Pehrson (FP)

Solveig Zander (C)

David Lång (SD)

Wiwi-Anne Johansson (V)

Lars Gustafsson (KD)

Författare

Staffan Marklund är senior professor i arbetshälsovetenskap vid Sektionen för försäkringsmedicin, Karolinska Institutet, Stockholm. Han har framförallt forskat och undervisat kring sjukfrånvaro, sjuknärvaro, förtidspension och yrkesskador. Han disputerade 1975 i sociologi på en avhandling om försörjningsvillkor i glesbygd och blev professor i Umeå 1989. Han var under åren 1999–2008 verksam vid Arbetslivsinstitutet i Stockholm.

Linnea Kjeldgård är statistiker och arbetar vid Sektionen för försäkringsmedicin, Karolinska Institutet sedan 2009 och har ansvar bland annat för den stora databas som studien baseras på. Hon har en magisterexamen i matematisk statistik vid Uppsala universitet.

Kristina Alexanderson är sedan 2003 professor i socialförsäkring vid Sektionen för försäkringsmedicin, Karolinska Institutet, där hon också är sektionschef. Hon har forskat om sjukfrånvaro, hälsa och livsvillkor de senaste 25 åren och leder en stor forskargrupp där många olika projekt inom området drivs.

Mer information finns på www.ki.se/im

Innehåll

Figurer och tabeller	9
Sammanfattning	15
1 Bakgrund	19
1.1 Syfte och frågeställningar	21
1.2 Design, material och variabler	21
1.2.1 Design	21
1.2.2 Material och studiepopulationer	22
1.2.3 Variabler	23
2 Resultat	27
2.1 Förvärsarbete och sjukskrivning bland personer över 65 år 1995, 2000, 2005 respektive 2010	27
2.2 Sjukskrivningens omfattning bland förvärsarbetande sjukpenningberättigade äldre personer under 1995–2010	29
2.3 Egenskaper hos sjukskrivna förvärsarbetande över 65 års ålder	33
2.3.1 Kön och civilstånd	35
2.3.2 Födelseland	37
2.3.3 Boenderegion	38
2.3.4 Utbildning	39
2.3.5 Yrkesgrupp, yrkesställning och förvärssektor	40
2.4 Sjukskrivningsdiagnoser bland äldre sjukskrivna	44

2.5	Sjukskrivningsmönstret före och efter 65 års ålder bland dem som fortsatte att förvärvsarbete efter 65	46
2.5.1	Sjukskrivningsmönster bland dem som förvärvsarbetar efter 65 års ålder jämfört med dem som inte förvärvsarbetar efter 65 års ålder, i två kohorter	48
2.5.2	Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på kön och civilstånd	50
2.5.3	Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på födelseland	53
2.5.4	Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på typ av boenderegion	54
2.5.5	Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på utbildning	56
2.5.6	Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på yrkesgrupp, yrkeställning och förvärvssektor	57
3	Diskussion	63
	Referenser	65

Figurer och tabeller

- Tabell 1.** Andel personer i respektive kohort i åldern 66–70 år och 71 år eller äldre, fördelad efter nivå på förvärvsersättning (= förvärvsinkomst + ersättning från socialförsäkring).
- Tabell 2.** Antal personer berättigade till sjukpenning i åldersgrupperna 66–70 år och 71 år och äldre, fördelade på sjukskrivna respektive inte sjukskrivna samt andel sjukskrivna respektive år.
- Tabell 3.** Antal personer berättigade till sjukpenning i åldersgrupperna 66–70 år och 71 år och äldre fördelade på olika egenskaper respektive år.
- Tabell 4.** Antal personer som ingår i de två kohorterna, dvs som bodde i Sverige och var 65 år gamla år 2000 respektive år 2005, i relation till om de var berättigade till sjukpenning från Försäkringskassan eller ej året därefter
- Figur 1.** Andel personer i åldersgruppen 66–70 år med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).
- Figur 2.** Antal personer i åldersgruppen 66–70 år med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).

- Figur 3.** Andel personer i åldersgruppen 71 år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).
- Figur 4.** Antal personer i åldersgruppen 71 år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).
- Figur 5.** Andel sjukskrivningsdagar i befolkningen i åldern 60–64 år i respektive kohort, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar.
- Figur 6.** Andel i åldersgruppen 66–70 med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal nya ersatta sjukskrivningsfall respektive år.
- Figur 7.** Andel personer i åldersgruppen 71 år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal nya ersatta sjukskrivningsfall respektive år.
- Figur 8.** Andel personer i åldern 66–70 år med sjukpenning bland kvinnor respektive män berättigade till sjukpenning.
- Figur 9.** Andel personer 71 år eller äldre med sjukpenning bland kvinnor respektive män berättigade till sjukpenning.
- Figur 10.** Andel personer i åldern 66–70 år med sjukpenning bland gifta respektive ogifta berättigade till sjukpenning.
- Figur 11.** Andel personer 71 år eller äldre med sjukpenning bland gifta respektive ogifta berättigade till sjukpenning.

- Figur 12.** Andel personer med sjukpenning bland personer födda i olika länder berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.
- Figur 13.** Andel personer med sjukpenning bland personer födda i olika länder berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 14.** Andel personer med sjukpenning bland personer berättigade till sjukpenning i olika boenderegioner i åldern 66–70 år.
- Figur 15.** Andel personer med sjukpenning bland personer berättigade till sjukpenning i olika boenderegioner i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 16.** Andel personer med sjukpenning bland berättigade till sjukpenning i olika utbildningsgrupper i åldern 66–70 år.
- Figur 17.** Andel personer med sjukpenning i olika utbildningsgrupper berättigade till sjukpenning, i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 18.** Andel personer med sjukpenning bland olika yrkesgrupper 1995 berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år och i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 19.** Andel personer med sjukpenning bland anställda respektive företagare berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.
- Figur 20.** Andel personer med sjukpenning bland anställda respektive företagare berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 21.** Andel personer med sjukpenning bland personer i olika sektorer berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.

- Figur 22.** Andel personer med sjukpenning bland personer i olika sektorer berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.
- Figur 23.** Andel personer 66–70 år med olika sjukskrivningsdiagnoser år 2005 och 2010.
- Figur 24.** Andel personer 71 år eller äldre med olika sjukskrivningsdiagnoser år 2005 och 2010.
- Figur 25.** Andel personer 60–64 år med sjukskrivning i olika diagnosgrupper år 2005 och 2010.
- Figur 26.** Beskrivning av tidpunkter för retrospektiva och prospektiva data för 2000 års kohort och för 2005 års kohort. 65 års ålder är år 0 i de följande av rapportens figurer.
- Figur 27.** Sjukfrånvaro i 2000 års kohort fem år före och tio år efter 65 års ålder. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE).
- Figur 28.** Sjukfrånvaro i 2005 års kohort tio år före och fem år efter 65 års ålder: Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE).
- Figur 29.** Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland kvinnor och män som förvärsarbetat och varit berättigade till sjukpenning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.
- Figur 30.** Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland kvinnor och män som förvärsarbetat och varit berättigade till sjukpenning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.
- Figur 31.** Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter civilstånd. Medelantal ersatta sjuk-

skrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2000 års kohort.

Figur 32. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter civilstånd. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

Figur 33. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter födelseland. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

Figur 34. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter födelseland. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

Figur 35. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter boenderegion. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

Figur 36. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter boenderegion. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

Figur 37. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter utbildningsnivå. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

Figur 38. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter utbildningsnivå. Medelantal ersatta

sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2005 års kohort.

Figur 39. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland
förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning
fördelade efter yrkesställning. Medelantal ersatta
sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2000 års kohort.

Figur 40. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland
förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning
fördelade efter yrkesställning. Medelantal ersatta
sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2005 års kohort.

Figur 41. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland
förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning
fördelade efter förvävssektor. Medelantal ersatta
sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2000 års kohort.

Figur 42. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland
förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning
fördelade efter förvävssektor. Medelantal ersatta
sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE);
2005 års kohort.

Sammanfattning

Under det senaste decenniet har andelen personer som förvärvsarbetar efter 65 års ålder ökat i Sverige. De över 65 som förvärvsarbetar och har en inkomst som överstiger omkring 10 000 kronor per år kan vid sjukdom eller skada som nedsätter arbetsförmågan med minst 25 procent vara berättigade till sjukpenning. För personer som är mellan 65 och 70 år kan Försäkringskassan bedöma att rätt till sjukpenning för frånvaro som varar över 180 dagar inte längre finns. Efter 70 års ålder är antalet ersatta dagar med sjukpenning från Försäkringskassan begränsad till 180 dagar.

I detta projekt har vi studerat sjukfrånvaro i fyra olika kohorter, nämligen bland personer som var 66–70 respektive över 70 år gamla år 1995, år 2000, år 2005 respektive år 2010, och i vissa fall även jämfört detta med sjukfrånvaro bland personer som under dessa år var 60–64 år. Vi har dessutom analyserat sjukfrånvaron åren före och åren efter 65 års ålder för de individer som fyllde 65 år 2000 respektive 2005. Vi har använt befolkningsbaserade registerdata från Statistiska centralbyrån och Försäkringskassan för att beskriva omfattningen av sjukskrivning och sjukskrivningsmönster bland de över 65 år som var berättigade till sjukpenning.

Resultaten visar att det skett en ökning av andelen personer i åldern 66–70 år som är berättigade till sjukpenning, det vill säga, som har tillräckligt hög inkomst från förvärvsarbete. De var knappt 10 procent i 1995 års kohort och ökade till nästan en fjärdedel av personerna i 2010 års kohort. Bland de 37 000 individer i åldern 66–70 år som var berättigade till sjukpenning år 1995 hade 3,5 procent fått sjukpenning från Försäkringskassan. Bland de 120 000 i samma ålder som år 2010 var berättigade till sjukpenning hade 2,5 procent fått sådan sjukpenning. Det var alltså en kraftig ökning av antalet personer berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år, men en

minskning av andelen som faktiskt hade ersatt sjukfrånvaro och i de flesta fall rörde det sig om sjukskrivningsfall kortare än 60 dagar.

Andelen personer med sjukfrånvaro bland de förvärvsarbetande i åldersgruppen 71 år och äldre var mycket låg och minskade över tid. År 1995 hade 2,5 procent i den gruppen ersatta sjukpenningdagar från Försäkringskassan under det året och år 2010 hade 0,2 procent ersatta sjukpenningdagar.

I kohorterna från 1995 och 2000 hade en högre andel män än kvinnor i åldern 66–70 år sjukfrånvaro medan det motsatta gällde för 2005 och 2010 års kohorter. Andelen sjukskrivna bland egna företagare och lantbrukare i åldern 66–70 år var högre än bland olika grupper av anställda, särskilt i de tidigare kohorterna. Skillnaderna i andel som var sjukskrivna bland akademiker, tjänstemän och arbetare var små. I 1995 och 2000 års kohorter hade verksamma i privat sektor en högre andel personer med sjukfrånvaro, medan kommun- och landstingsanställda hade högre andel med sjukfrånvaro i de två senare kohorterna; 2005 och 2010. Skillnaderna i sjukskrivningsmönster mellan personer med olika utbildningsnivåer var små. Personer födda utanför Norden hade genomgående en något högre andel ersatt sjukfrånvaro jämfört med personer födda i Sverige eller i något annat nordiskt land. Andelen med sjukfrånvaro var också något högre bland dem som bodde i en storstadsregion. I åldersgruppen över 70 år var de socio-demografiska skillnaderna likartade dem hos personer i åldern 66–70 år, men något mindre markerade.

De fyra vanligaste diagnoserna för sjukskrivning i 2005 års och i 2010 års kohort i åldersgruppen 66–70 år var rörelseorganens sjukdomar, skador, andningsorganens sjukdomar och tumörer. Diagnosmönstret var relativt konstant och det skedde bara små förändringar mellan 2005 och 2010. Information om sjukskrivningsdiagnoser finns inte för de tidigare kohorterna. Diagnosfördelningen bland de sjukskrivna i de studerade grupperna över 65 år överensstämmer relativt väl med den som gäller för sjukskrivna personer i åldern 60–64 år med undantag för psykiska diagnoser som var vanligare bland personer under 65 års ålder än i åldern efter 65 år.

För att kunna bedöma om det skett en förändring av sjukskrivningsmönstret bland dem som fortsätter att förvärvsarbeta efter 65 i förhållande till deras sjukskrivning före 65 års ålder, har även sjukskrivningsmönstret före 65 och efter 65 jämförts för dem som fyllde 65 år under år 2000 respektive år 2005. Det är helt

tydligt både i 2000 och 2005 års kohorter att de som fortsatte att förvärvsarbeta efter 65 hade en lägre sjukfrånvaro åren före jämfört med dem som inte förvärvsarbetade efter 65 års ålder. Mönstret är särskilt markant i 2005 års kohort där medelantalet sjukskrivningsdagar per år var betydligt högre i gruppen av personer som lämnat arbetsmarknaden vid 65 års ålder. Även i dessa analyser framkom det en del skillnader mellan olika grupper. Bland kvinnorna som fyllde 65 år 2005 hade en högre andel än bland männen ersatt sjukfrånvaro före 65 års ålder och denna skillnad kvarstod två år efter 65, men upphörde sedan under den femåriga uppföljningstiden. Skillnaderna mellan personer med olika utbildningsnivå och personer boende på olika typer av orter var relativt små både före och efter 65 års ålder. Det gäller också skillnader mellan personer med olika födelseland. Skillnaderna mellan egna företagare och anställda var mer markanta både före och efter 65 års ålder i de båda kohorterna. Bland de egenföretagare som fortsatte att arbeta efter 65 hade en högre andel ersatt sjukfrånvaro både före och efter 65 års ålder än de anställda i 2000 års kohort hade. I 2005 års kohort hade en högre andel av de anställda ersatt sjukfrånvaro före 65 medan en högre andel av egenföretagare hade sjukfrånvaro under de 5 åren efter 65 års ålder. Bland personer anställda i kommuner och landsting som fortsatt att förvärvsarbeta efter 65 var andelen med sjukfrånvaro högre såväl före som efter 65 års ålder jämfört med personer i andra sektorer.

Sammantaget visar studien att de som fortsatte att förvärvsarbeta efter 65 års ålder hade en lägre sjukfrånvaro före 65 än de som inte gjorde det. Genomgående är andelen sjukskrivna, antalet sjukfrånvarotillfällen samt antalet ersatta sjukfrånvarodagar mycket lågt bland dem som fortsätter att förvärvsarbeta efter 65 års ålder. Andelen sjukskrivna har minskat, inte ökat, i takt med att andelen som förvärvsarbetar efter 65 år ökat. En förklaring till den låga sjukfrånvaron bland dem som förvärvsarbetar efter 65 kan vara en hälsoselektion som innebär att personer med sämre hälsa i högre grad slutar förvärvsarbeta vid 65 års ålder. En annan förklaring kan vara att de personer som förvärvsarbetar efter 65 är mer välutbildade än de som inte förvärvsarbetar efter 65 och/eller har arbeten med bättre arbetsmiljö. Utbildningsnivån har ökat under de senaste decennierna och de äldres hälsa och arbetsmiljö har förbättrats vilket också kan förklara att andelen sjukskrivna bland äldre har minskat över tid.

1 Bakgrund

Antalet personer som förvärvsarbetar efter 65 års ålder har ökat i Sverige under de senaste decennierna och andelen förvärvsarbetande efter 65 är hög i ett europeiskt perspektiv (Klevmarken 2010). Det finns många olika skäl till denna tendens, och de främsta anses vara ekonomiska incitament som innebär att pensionen blir högre för dem som förvärvsarbetar längre, att befolkningens hälsa förbättrats, att andelen med lång utbildning ökat och att andelen egenföretagare ökat (Klevmarken 2010). Studier av individers egna uppfattningar om vad som bestämmer om de kommer att fortsätta att arbeta eller gå i pension vid 65 års ålder visar också att hälsa och ekonomiska drivkrafter dominerar (Nilsson m fl 2011). En ytterligare faktor som påverkar om individer förvärvsarbetar efter 65 års ålder är om en eventuell partner förvärvsarbetar (Nilsson m fl 2011).

Det är också belagt att personer som lämnat arbetsmarknaden före 65 års ålder genom förtidspension, sjukersättning, förtida uttag av ålderspension, avtalspension eller långvarig arbetslöshet har mycket låg sannolikhet att förvärvsarbete efter 65 (Klevmarken 2010). Detta leder till en selektion som innebär att personer med hälsoproblem och personer med svårigheter att hitta en arbetsmarknadsanknytning fortsätter att förvärvsarbete efter 65 års ålder i mindre grad än andra. En möjlig konsekvens av detta är att de som förvärvsarbetar efter 65 års ålder troligen har omfattande sjukfrånvaro i mindre utsträckning. Å andra sidan finns det ett allmänt känt samband som innebär att hälsoproblemen ökar med stigande ålder i befolkningen, både före och efter 65 år. Det är dock inte självklart att olika sjukdomar innebär högre risk för sjukfrånvaro eftersom de flesta med olika diagnoser inte är sjukfrånvarande. Det skulle till och med kunna vara så att äldre personer ser till att ha en anpassad arbetssituation som innebär att det är lättare att arbeta med olika funktionsnedsättningar.

I takt med att fler personer blir äldre och att fler äldre har en god hälsa och arbetsförmåga diskuteras en eventuell höjning av ålderspensionsgränserna. Detta kan komma att påverka utnyttjandet av sjukpenningförsäkringen. Det saknas dock helt studier av sjukfrånvaromönster bland dem som förvärvsarbetar efter 65, såväl i Sverige som i andra länder.

I princip kan alla personer i Sverige, som är över 16 år gamla och som har förvärvsinkomst över en viss nivå och därmed sjukpenninggrundande inkomst, få sjukpenning från socialförsäkringen. För personer mellan 65 och 69 år är dock antalet ersättningsdagar begränsat till 180 dagar, om Försäkringskassan bedömer att personens arbetsförmåga är varaktigt nedsatt. För personer 70 år och äldre finns en absolut begränsning i antalet ersättningsdagar till 180 dagar.

I den gällande socialförsäkringsbalken anges detta enligt följande: "Har den försäkrade fått sjukpenning för 180 dagar efter ingången av den månad när han eller hon fyllde 65 år, får Försäkringskassan besluta att sjukpenning inte längre ska lämnas till den försäkrade" (Socialförsäkringsbalk 27 kap 36 §). "För tid efter ingången av den månad då den försäkrade fyllt 70 år får sjukpenning lämnas under högst 180 dagar" (Svensk författningssamling 2010:110: Socialförsäkringsbalk 27 kap 37§).

I broschyren "Om du är sjuk och inte kan arbeta" (s 14) står det: "Om du har fyllt 65 år och därefter fått sjukpenning i 180 dagar bedömer vi om din arbetsförmåga är varaktigt nedsatt. Är den det har du inte längre rätt till sjukpenning. Från och med månaden du fyller 70 år kan du få sjukpenning i högst 180 dagar" (Försäkringskassan 2013).

För att vara berättigad till sjukpenning från Försäkringskassan krävs en sammanlagd årlig sjukpenninggrundande inkomst på 24 procent av ett prisbasbelopp. År 2012 var prisbasbeloppet 44 000 kronor, vilket innebär att det krävdes en beräknad förvärvsinkomst på drygt 10 000 kronor för rätt till sjukpenning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syfte med denna studie var att få kunskap om förekomst av sjukfrånvaro bland personer över 65 års ålder som förvärvsarbetar och om detta förändrats över tid. Specifika frågeställningar var:

1. Hur stor andel av personer i åldern 66–70 respektive personer 71 år och äldre som har förvärvsinkomst och är berättigade till sjukpenning har ersatt sjukfrånvaro?
2. Hur omfattande har sjukskrivningen varit i termer av antal ersatta sjukskrivningsdagar per år respektive i antal sjukskrivningsperioder per år bland dem som varit sjukskrivna i åldern 66–70 år respektive 71 år och äldre?
3. Vilka sociodemografiska skillnader finns bland dem som varit sjukskrivna i åldern 66–70 år respektive 71 år och äldre?
4. Vilka sjukskrivningsdiagnoser (ICD 10) och diagnosgrupper är vanligast bland dem sjukskrivna i åldern 66–70 år respektive 71 år och äldre?
5. Hur stor andel av personer i åldern 60–64 år hade ersatt sjukfrånvaro jämfört med personer över 65 år i de olika kohorterna?
6. Hur förändrades sjukskrivningsmönstret åren före och åren efter 65 års ålder för de individer som fortsatte att förvärvsarbete efter 65?

För samtliga ovanstående frågeställningar har en ytterligare aspekt varit om det funnits förändringar över tid i resultaten.

1.2 Design, material och variabler

1.2.1 Design

Projektet består av tre delar. I den första delen presenteras en översikt över hur många personer 66 år och äldre som varit berättigade till sjukpenning och som fått sjukpenning. Denna del är baserad på tvärsnittsmaterial, dvs personers situation under ett visst år studeras. Detta redovisas även för antal ersatta sjukpenningdagar och antal sjukskrivningsfall. Fyra olika tvärsnitt där alla personer

ingår som fyllt 66 år och var bosatta i Sverige den 31 december 1995, 2000, 2005 respektive år 2010.

I den andra delen redovisas andelen sjukskrivna över 65 år bland dem som var berättigade till sjukpenning med fördelning på kön, civilstånd, utbildningsnivå, yrkesgrupp, yrkesställning, sektor, boenderegion, födelseland och sjukskrivningsdiagnos. Dessa analyser baseras på de fyra nämnda kohorterna 1995, 2000, 2005 och 2010. Beskrivningen genomförs årsvis för de två grupperna av dem som då var 66–70 år respektive var 71 år eller äldre för åren 1995, 2000, 2005 och 2010. Uppgifter om sjukskrivningsdiagnos redovisas dock endast för 2005 års och 2010 års kohorter, eftersom Försäkringskassan inte datorregistrerat sådana diagnosuppgifter tidigare.

En jämförelse görs också med sjukskrivning bland personer som var 60–64 år i samma kohorter. Personer som fyllde 65 år ingår inte i denna jämförelse eftersom det inte har gått att avgöra om sjukskrivningen inträffade före eller efter den dag de fyllde 65. De som före 65 års ålder hade förtidspension eller sjuk- eller aktivitetsersättning på hel- eller deltid exkluderas i detta jämförelsematerial¹. Sjukfrånvaro mäts i termer av antal ersatta sjukpenningdagar och antal sjukskrivningsfall. För åren 2005 och 2010 tas alltså även information om sjukskrivningsdiagnoser med.

I den tredje delen analyseras sjukfrånvaron före och efter 65 års ålder i två av kohorterna. I den ena befolkningskohorten ingår alla personer bosatta i Sverige hela året 2000 som fyllde 65 år under 2000 samt förvärvsarbetade och var berättigade till sjukpenning året därpå. I den andra kohorten ingår alla personer som uppfyllde samma kriterier år 2005. Dessa individer följs retrospektivt, dvs bakåt, i fem respektive tio år och prospektivt i tio respektive fem år. Beskrivningen genomförs i förhållande till samma variabler som i den ovan beskrivna del två.

1.2.2 Material och studiepopulationer

Studien baseras på delar av den så kallade Hela-Sverige databasen vid Sektionen för försäkringsmedicin, Karolinska Institutet. Databasen omfattar avidentifierad information om individerna i de olika kohorter av samtliga boende i Sverige den 31/12 år 1984, 1989, 1994, 1999, 2004 respektive 2009 i åldern 16–64 år. Genom

¹ Sådan ersättning kan endast fås till och med 65 års ålder.

kompletteringar med data från flergenerationsregistret² kan i stort sett hela åldersspannet för personer över 65 år boende i Sverige beskrivas. I detta projekt har vi använt individdata för samtliga dessa personer från Statistiska centralbyråns databas ”Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier” (LISA) (Statistiska Centralbyrån 2011) och från Försäkringskassans databas ”Mikrodata för analys av socialförsäkringen” (MiDAS). Personer som emigrerat eller avlidit under uppföljningstiden har exkluderats i analyserna från och med det år detta skedde.

I den första och andra delstudien (Frågeställning 1–5) har individer som var minst 66 år 1995, 2000, 2005 respektive år 2010 inkluderats i respektive kohort. Bland dessa har gruppen förvärvsarbetande, som kan vara berättigade till sjukpenning, definierats med hjälp av inkomstvariabeln *förvärvsersättning* från LISA-databasen (se nedan). Som mått på sjukfrånvaro har den av Försäkringskassan ersatta sjukfrånvaron per år använts (antal ersatta dagar respektive antal ersatta sjukskrivningsfall). Eftersom den första dagen i ett sjukskrivningsfall är en karenssdag som inte ersätts alls och de följande 13 dagarna ersätts i form av sjuklön av arbetsgivaren innebär detta i de flesta fall att sjukskrivningsfallet pågått i 14 dagar när ersättning från Försäkringskassan börjar utgå³.

I den tredje delstudien, som behandlar förändringar i sjukfrånvaromönstret före och efter 65 års ålder för de individer som fyllde 65 år under 2000 och 2005 följs den ersatta sjukfrånvaron fem respektive tio år före och fem respektive tio år efter det år individerna fyllde 65 i respektive grupp.

1.2.3 Variabler

I studien används i första hand följande variabler från den aktuella databasen (de variabelbenämningar som anges härrör från antingen LISA eller MiDAS):

² Flergenerationsregister hos SCB innehåller bl a information om individers föräldrar.

³ För personer som omfattas av arbetslöshetsförsäkring utgår sjukpenning redan från dag två från Försäkringskassan. Eftersom arbetslöshetsförsäkringen för närvarande upphör vid 65 års ålder gäller detta inte för personerna i denna studie. Personer som är egna företagare kan ha flera karenssdagar och anställda personer med vissa sjukdomstillstånd kan få ersättning från Försäkringskassan redan dag två i ett sjukskrivningsfall.

- *Förvärvsersättning* (ForvErs). Denna variabel omfattar information från LISA om inkomst av förvärvsarbete (bruttolön och inkomst av näringsverksamhet) samt arbetsrelaterade ersättningar i form av sjukpenning, havandeskapspenning, smittbärappenning, sjuklönegaranti, skattepliktig arbetsskadeersättning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, närståendepenning och rehabiliteringsersättning. För att ha rätt till sjukpenning krävdes fram till 1998 en beräknad årsinkomst på 6 000 kronor. Efter 1998 är den lägsta inkomstgränsen indexerad och utgör 24 procent av ett prisbasbelopp. Detta motsvarar år 2012 en inkomst på 10 560 kronor. Variabeln används i studien som en selektionsvariabel för att definiera den grupp som kan ha rätt till sjukpenning under respektive studerat år. För att kunna ta hänsyn till olikheterna över tid har den lägsta inkomstgränsen varje år beräknats i förhållande till förändringarna i basbeloppet, men också justerats till 75 procent av detta belopp för att ta hänsyn till att ersättningsnivån inom sjukförsäkringen i de flesta fall ligger på ungefär 75 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.⁴ Detta innebär att inkomstgränsen för 2012 har satts till 7 920 kronor.
- *Ersatta sjukpenningdagar/ersatta sjukpenningfall*. Variabeln, som kommer från MiDAS, omfattar endast av Försäkringskassan ersatta dagar vilket för de flesta studerade åren och för de flesta sjukskrivna innebär att endast sjukskrivningsfall längre än 14 dagar ingår i studien. Från 1992 infördes en sjuklöneperiod om 14 dagar som innebär att ersättningen för denna period ersätts av arbetsgivaren. Från 1 januari 1997 till den 1 april 1998 var sjuklöneperioden 28 dagar och från 1 juli 2003 till 1 januari 2005 var sjuklöneperioden 21 dagar. I april 1993 infördes en karensdag som inte ersätts alls. För huvuddelen av den studerade perioden har den maximala sjukpenningersättningen varierat mellan 75 procent och 80 procent av den sjukpenninggrundade inkomsten, dock högst 7,5 gånger prisbasbeloppet (motsvarande ca 330 000 kronor i årsinkomst 2012 eller 27 500 kronor per månad). Den variabel som används här kommer från MiDaS-databasens notering för varje enskilt sjukskrivningsfall där sjukpenning betalats ut från Försäkringskassan. Antalet

⁴ Skälet till att vi satte en gräns på 75 % för selektionsvariabeln är att den med nödvändighet inkluderar inkomst i form av sjukpenning, och sjukpenningen är lägre än förvarsinkomsten; annars skulle individer med längre sjukfrånvaro inte kommit med i studien och vi hade fått en stark bias i vilka som inkluderats – och även fått betydligt lägre sjukskrivningstal.

sjukpenningdagar under ett år har kategoriserats till sex grupper (0, 1–14, 15–27, 28–60, 61–180, samt 181–365 dagar). Antal sjukskrivningsfall under ett år har kategoriserats till fyra grupper (0, 1, 2–3, eller fler än fyra).

- *Utbildning* (SUN2000Niva). Variabeln innehåller information om högsta utbildning och är indelad i tre grupper (grundskola, gymnasium, högskola).
- *Boenderegion* (Kommun). Variabeln har skapats utifrån individernas bostadskommun och är indelad i tre grupper, baserat på typ av boenderegion (småorter (inklusive glesbygd), mellanstora städer, storstäder).
- *Civilstånd* (Civil). Ursprungsvariabeln består av sju olika kategorier. Dessa har slagits samman till två kategorier där den ena består av gifta och personer i registrerat partnerskap och den andra består av ogifta, skilda, änkor/änklingar, skild partner och efterlevande partner.
- *Födelseland* (FodGrEg2). Variabeln består ursprungligen av 11 kategorier och dessa har slagits samman till tre grupper (Sverige, övriga Norden, övriga länder).
- *Yrkesgrupp*. Yrkesuppgift från FoB⁵ 1990 klassificeras enligt Nordisk Yrkesklassificering (NYK), som också kan översättas i termer av den hierarkiska socioekonomiska indelningen (SEI-koden). Denna variabel har indelats i följande fem grupper: (företagare/lantbrukare, professionella/akademiker, tjänstemän, arbetare och oklassificerade). Denna variabel kan dock bara användas för 1995 års kohort och dessvärre är dessa uppgifter även i det fallet fem år gamla.
- *Yrkesställning* (YrkStalln). Variabeln är klassad i två grupper (anställda, egenföretagare).
- *Förvärssektor* (SektorKod). Variabeln avser var individen huvudsakligen arbetar, indelat i stat, kommun, landsting, privat sektor.
- *Sjukskrivningsdiagnos*. Utgångspunkten är den första diagnosen för sjukskrivningsfallet i MiDAS-databasen, enligt ICD-10.⁶ Denna uppgift finns i databasen från och med år 2005.⁷

⁵ Folk- och bostadsräkning, genomförd av Statistiska centralbyrån

⁶ ICD 10 = International Classification of Diagnoses – tenth revision (WHO 2010).

⁷ Det år Försäkringskassan började datorregistrera sjukskrivningsdiagnoser.

Bakgrund

Variabeln har klassindelats i åtta diagnosgrupper (tumörer, psykiska diagnoser, cirkulationsorganens diagnoser, andningsorganens diagnoser, rörelseorganens diagnoser, skador och förgiftningar, övriga diagnoser samt diagnos saknas).

2 Resultat

2.1 Förvärvsarbete och sjukskrivning bland personer över 65 år 1995, 2000, 2005 respektive 2010.

Som nämnts har befolkningskohorter för åren 1995, 2000, 2005 och 2010 använts för att beräkna och beskriva antal och andel som fått sjukpenning under respektive år. En förutsättning för att få sjukpenning är att individen har haft en förvärvsinkomst som överstiger 24 procent av ett prisbasbelopp. Eftersom ersättningar från socialförsäkringen, inklusive utbetald sjukpenning inte ingår i förvärvsinkomsten har också dessa ersättningar tagits hänsyn till i beräkningen av vilka som varit berättigade till ersättning under ett givet år. Datamaterialets inkomstbegrepp förvärvsersättning utgör därmed grunden för beräkningarna.

Av tabell 1 framgår att det skett en ökning från 1995 fram till 2010 av andelen i åldern över 65 år som beräknats vara berättigade till sjukpenning. Detta är en spegling av att andelen förvärvsarbetande efter 65 har ökat markant i Sverige under senare år och av att ökningen är större bland personer med relativt höga inkomster (Klevmarken 2010). Bland personer i åldern 66-70 år ökade andelen förvärvsarbetande som var berättigade till sjukpenning från knappt 10 procent år 1995 till nästan en fjärdedel år 2010. I gruppen 71 år och äldre är andelen som beräknats vara berättigade till sjukpenning mycket låg och förändringen över tid är också måttlig. År 1995 var bara 2,7 procent berättigade och år 2010 hade den andelen stigit till 3,5 procent.

Tabell 1. Andel personer i respektive kohort i åldern 66–70 år och ≥ 71 år, fördelad efter nivå på förvärvsersättning (= förvärvsinkomst + ersättning från socialförsäkring).

Inkomstnivå Åldersgruppen 66–70 år	1995 års kohort n=394 276	2000 års kohort n=373 326	2005 års kohort n=401 573	2010 års kohort n=504 653
0 - 99 kr	82,9	82,4	76,5	69,1
100 kr till 75 % av 24 % av PBL ¹⁾	7,3	6,7	7,0	6,9
<i>Andel alla ej sjukpenning- berättigade</i>	90,2	89,1	83,5	76,0
75 % av 24 % av PBL till 24 % av PBL	0,8	0,9	1,0	1,1
24 % av PBL till 1 PBL	4,5	4,5	5,8	6,7
1 PBL till 2 PBL	2,0	2,3	3,2	4,4
2 PBL till 4 PBL	1,5	1,9	2,9	5,1
4 PBL till 7,5 PBL	0,7	0,9	2,4	4,0
Mer än 7,5 PBL	0,3	0,4	1,2	2,6
<i>Andel alla sjukpenning- berättigade</i>	9,8	10,9	16,5	24,0
Åldersgruppen ≥71 år	n=884 594	n=980 898	n=1025926	n=1083661
0 - 99 kr	93,7	94,1	92,9	94,6
100 kr till 75 % av 24 % av PBL	3,6	3,2	3,6	1,9
<i>Andel alla ej sjukpenning- berättigade</i>	97,3	97,3	96,5	96,5
75 % av 24 % av PBL till 24 % av PBL	0,3	0,3	0,4	0,3
24 % av PBL till 1 PBL	1,4	1,4	1,7	1,4
1 PBL till 2 PBL	0,5	0,5	0,7	0,7
2 PBL till 4 PBL	0,3	0,3	0,4	0,7
4 PBL till 7,5 PBL	0,1	0,1	0,2	0,3
Mer än 7,5 PBL	0,0	0,1	0,1	0,1
<i>Andel alla sjukpenning- berättigade</i>	2,7	2,7	3,5	3,5

¹⁾ PBL=Prisbasbeloppet

2.2 Sjukskrivningens omfattning bland förvärsarbetande sjukpenningberättigade äldre personer under 1995–2010

Huvuddelen av de över 65 år som under ett år varit berättigade till sjukpenning har inte haft någon sjukfrånvaro ersatt av Försäkringskassan. År 1995 hade drygt 96 procent av de berättigade i åldern 66–70 år ingen sjukpenning alls och år 2010 hade 97,5 procent i den åldersgruppen ingen sjukpenning – det vill säga, år 2010 var det en lägre andel, trots att antalet och andelen av alla i de åldrarna som var berättigade hade ökat avsevärt. Det är en ännu högre andel bland de sjukpenningberättigade i åldern över 70 år som inte haft någon sjukpenning. År 2010 var det 99,8 procent i åldern över 70 år som var berättigade och som inte uppbar någon sjukpenning alls. Det är alltså en relativt liten och svagt minskande andel bland dem som förvärsarbetar efter 65 år och som är formellt berättigade till sjukpenning som haft sjukpenning någon gång under de studerade åren.

I tabell 2 beskrivs antalet sjukskrivna och ej sjukskrivna i de fyra olika kohorterna. Här framgår också att det skett en stark ökning av antalet personer berättigade till sjukpenning sedan 1995 och att andelen sjukskrivna genomgående är låg och framförallt i den äldre åldersgruppen kraftigt minskande över tid.

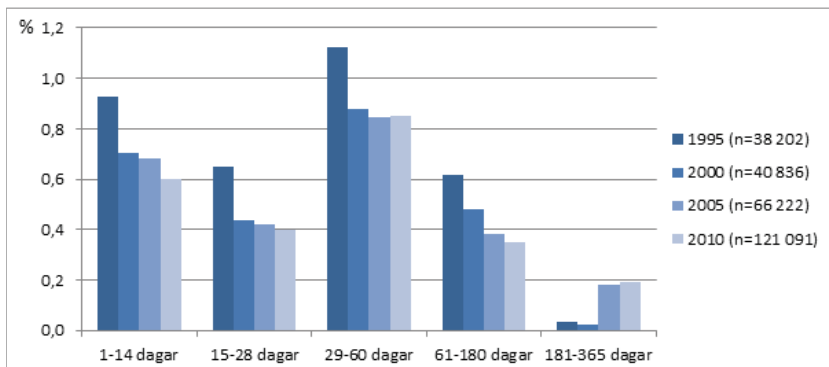
I figurerna 1 till 4 presenteras andelen och antalet med sjukpenning i respektive åldersgrupp och år, fördelat efter antalet ersatta sjukpenningdagar.

Tabell 2. Antal personer berättigade till sjukpenning i åldersgrupperna 66–70 år och 71 år och äldre, fördelade på sjukskrivna respektive inte sjukskrivna samt andel sjukskrivna respektive år.

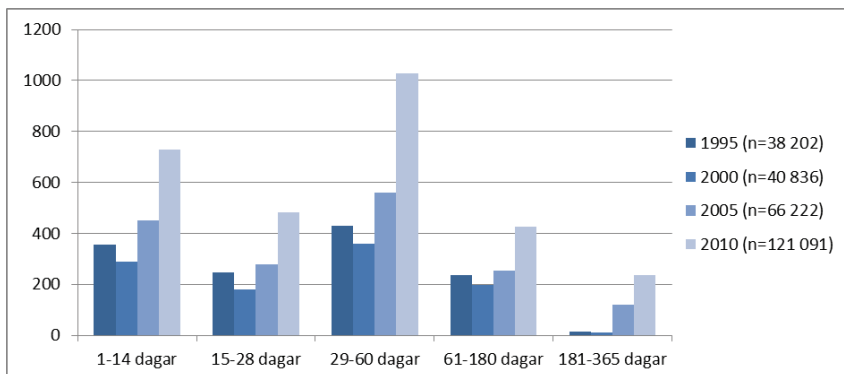
År	Ej sjukskrivna; n		Sjukskrivna; n		Andel sjukskrivna; (%)	
	66-70 år	≥ 71 år	66-70 år	≥ 71 år	66-70 år	≥ 71 år
1995	36 921	23 350	1 281	515	3,5	2,2
2000	39 804	26 052	1 032	293	2,6	1,1
2005	64 562	35 653	1 660	276	2,6	0,8
2010	118 189	38 454	2 902	226	2,5	0,2

För personer i åldersgruppen 66–70 år har utvecklingen över tid varit mycket tydlig (figur 1). Andelen personer med mindre än 180 ersatta dagar har minskat tydligt från 1995 till 2010. För åldersgruppen 66–70 år har det dock skett en svag ökning under åren 2005 och 2010 av andelen som haft sjukpenning i mer än 180 dagar. Antalet personer är dock litet (figur 2).

Figur 1. Andel personer i åldersgruppen 66–70 år med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).

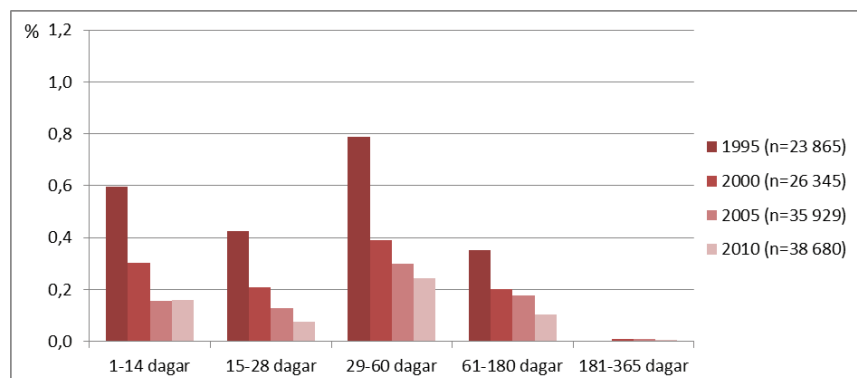
Figur 2. Antal personer i åldersgruppen 66–70 år med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).

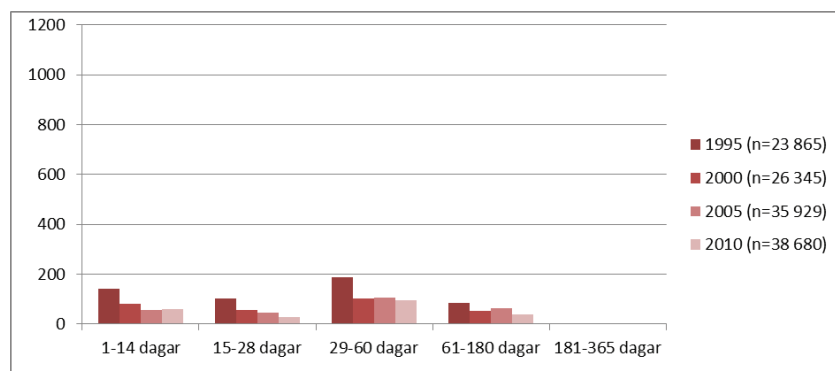
I åldersgruppen 71 år och äldre har en motsvarande minskning över tid av andelen med sjukpenning upp till 180 dagar ägt rum (figur 3). I den åldersgruppen förekommer dessutom nästan inga sjukskriv-

ningsfall som är längre än 180 dagar, vilket överensstämmer med regelverkets restriktion att personer över 70 år inte kan få sjukpenning i mer än 180 dagar.

Figur 3. Andel personer i åldersgruppen 71 år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).

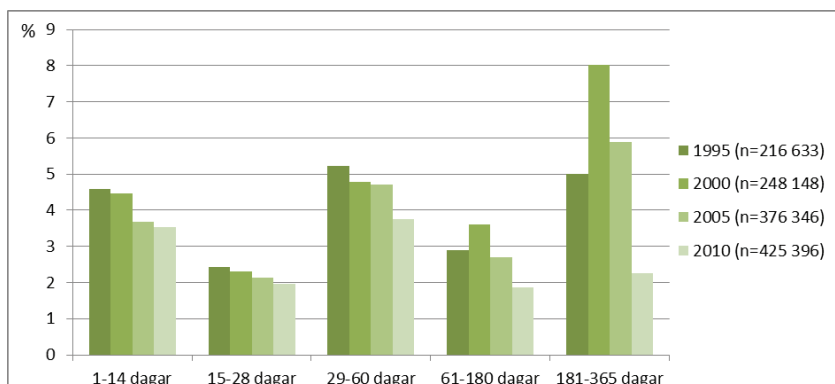

Figur 4. Antal personer i åldersgruppen 71 år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar. (PBL=prisbasbeloppet).

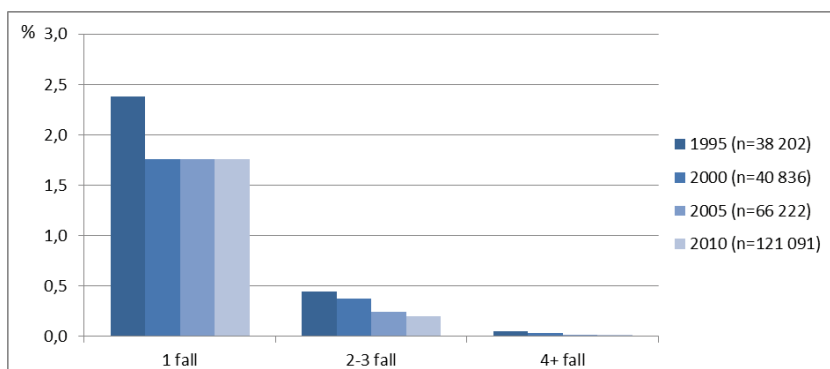
För att få en jämförelse med yngre personer, presenteras motsvarande uppgifter för antalet sjukskrivningsdagar i befolkningen i åldern 60–64 år i de fyra olika kohorterna (figur 5). Det framgår tydligt att andelen sjukskrivna är avsevärt högre bland personer under 65 år än bland dem över. Detta gäller i samtliga sjukskrivningsfallslängder och för samtliga studerade år.

Figur 5. Andel sjukskrivningsdagar i befolkningen i åldern 60–64 år¹ i respektive kohort, fördelat på antal ersatta sjukpenningdagar.

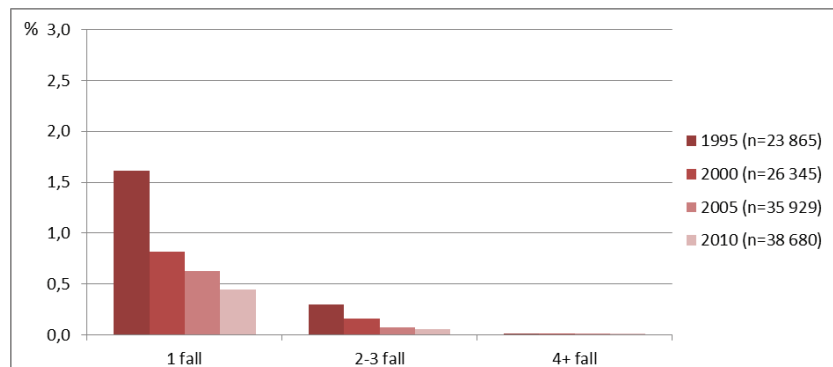
I figur 6 och figur 7 presenteras andelen personer med olika antal nya sjukskrivningsfall för de två åldersgrupperna. Det framgår att för åldersgruppen 66–70 år har flertalet av dem som varit sjukskrivna bara haft ett enda sjukskrivningsfall. Med undantag för år 1995, har andelen med ett nytt sjukskrivningsfall legat stabilt på ungefär 1,8 procent av dem som är berättigade till sjukpenning. Andelen personer i åldersgruppen med fler än ett sjukskrivningsfall har minskat gradvis över tid.

Figur 6. Andel i åldersgruppen 66–70 med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal nya ersatta sjukskrivningsfall respektive år.

¹ Exklusive personer med förtidspension, sjukbidrag, eller sjukersättning.

Figur 7. Andel personer i åldersgruppen 71år eller äldre med förvärvsersättning över 75 % av 24 % av PBL respektive år med sjukpenning, fördelat på antal nya ersatta sjukskrivningsfall respektive år.

Sammantaget visar genomgången att en låg andel av dem som är berättigade till sjukpenning faktiskt haft sådan. På grund av ökningen av förvärvsarbete efter 65 i befolkningen har andelen berättigade till sjukpenning ökat mellan åren 1995 och 2010, men andelen av dessa som fått sjukpenning har däremot minskat. Det har också skett en kraftig minskning i andelen i de olika sjukskrivningsfallslängderna upp till 180 dagar. Visserligen har andelen personer med mer än 180 sjukskrivningsdagar ökat något, men totalt sett rör det sig om mycket få individer. Andelen som haft mer än ett sjukskrivningsfall i de båda äldre åldersgrupperna har också minskat över åren.

2.3 Egenskaper hos sjukskrivna förvärvsarbetande över 65 års ålder

I detta avsnitt beskrivs andelen sjukskrivna i de två åldersgrupperna 66–70 år respektive 71 år eller äldre, bland dem berättigade till sjukpenning under åren 1995, 2000, 2005 respektive 2010, fördelat på olika sociodemografiska faktorer. Även här används förvärvsersättning som ett kriterium för om en individ har avlönat arbete och/eller ersättningar som berättigar till sjukpenning.

Tabell 3. Antal personer berättigade till sjukpenning i åldersgrupperna 66–70 år och 71 år och äldre fördelade på olika egenskaper respektive år.

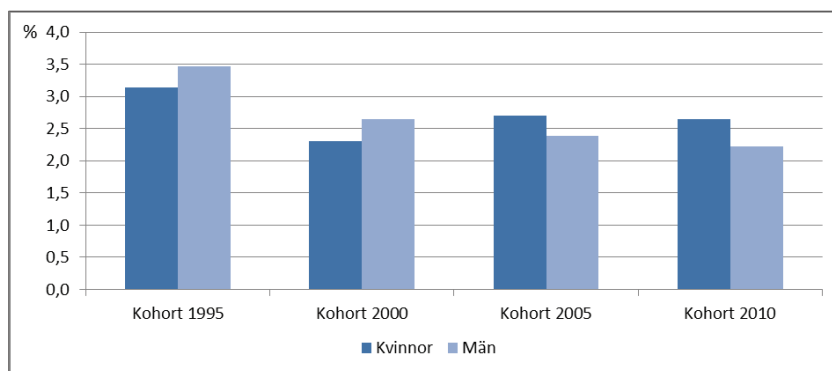
	66–70 år				≥ 71 år			
	1995	2000	2005	2010	1995	2000	2005	2010
Totalt	38 202	40 836	66 222	121 091	23 865	26 345	35 929	38 680
Kön								
Kvinnor	13 045	14 797	26 339	49 584	6 922	7 935	11 528	12 472
Män	25 157	26 039	39 883	71 507	16 943	18 410	24 401	26 208
Civilstånd								
Gift ¹	27 918	28 906	44 395	78 742	16 457	17 828	23 462	25 085
Ogift/skild/ änka	10 284	11 930	21 827	42 349	7 408	8 517	12 467	13 595
Födelseland								
Sverige	35 378	37 495	60 289	111 520	22 582	24 619	33 410	35 891
Övriga Norden	1 268	1 595	2 835	4 114	561	725	1 092	1 230
Övriga världen	1 556	1 746	3 098	5 457	722	1 001	1 427	1 559
Boenderegion								
Storstäder	13 468	14 973	23 663	43 602	8 909	9 644	12 153	11 958
Mellanstora st äder	12 490	13 410	22 309	41 577	7 601	8 749	11 910	12 860
Småorter	12 244	12 453	20 250	35 912	7 355	7 952	11 866	13 862
Utbildning								
Grundskola	15 962	15 177	20 619	30 352	6 602	5 902	7 134	13 864
Gymnasium	12 259	13 674	23 996	47 222	4 904	4 702	6 529	13 472
Högskola	9 771	11 849	21 401	43 171	3 253	4 012	5 964	11 192
Uppgift saknas	210	136	206	346	9 106	11 729	16 302	152
Yrkesställning								
Anställd	29 124	30 971	50 101	91 541	17 730	19 531	24 185	18 461
Företagare	9 078	9 865	16 121	29 550	6 135	6 814	11 744	20 219
Förvärvssektor								
Stat	4 436	2 163	2 339	4 538	2 772	1 090	441	343
Kommun	4 993	5 343	6 707	12 465	2 159	2 425	1 547	1 104
Landsting	1 049	1 082	2 211	4 552	291	257	284	357
Privat sektor	27 724	32 248	30 641	60 109	18 643	22 573	13 443	18 224
Uppgift saknas	0	0	24 324	39 427	0	0	20 214	18 652

¹ Inklusive registrerat partnerskap

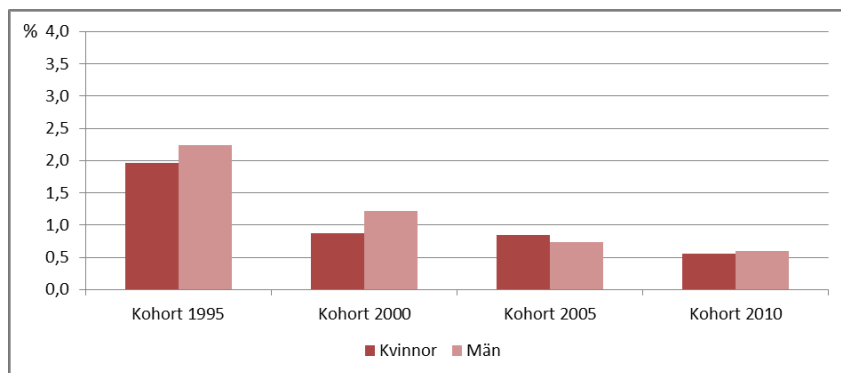
2.3.1 Kön och civilstånd

Könsskillnaderna är genomgående små, både i åldersgruppen 66–70 år och bland de över 70 år när det gäller från socialförsäkringen ersatt sjukfrånvaro (figur 8 och 9). I båda åldersgrupperna hade männen en något högre andel sjukskrivna i kohorterna från 1995 och 2000, medan kvinnorna hade en högre andel i de båda senare kohorterna. I befolkningen under 65 år har sedan tidigt 1980-tal en högre andel av kvinnorna haft ersatt sjukfrånvaro än männen (Alexanderson m fl 2010, Angelov m fl 2011, Försäkringskassan 2012a, SBU 2003).

Figur 8. Andel personer i åldern 66–70 år med sjukpenning bland kvinnor respektive män berättigade till sjukpenning.

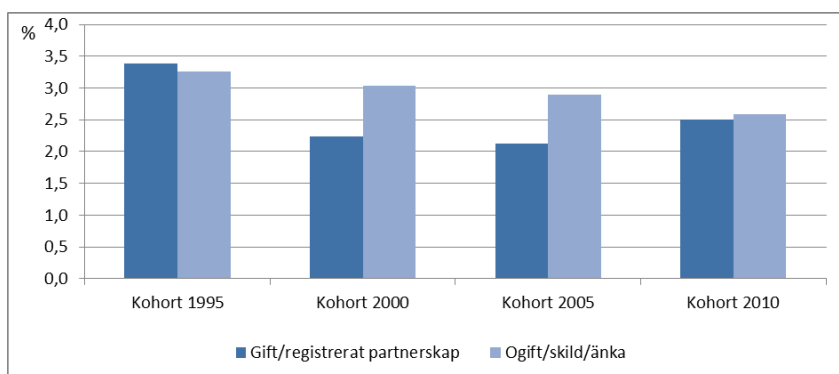

Figur 9. Andel personer 71 år eller äldre med sjukpenning bland kvinnor respektive män berättigade till sjukpenning.

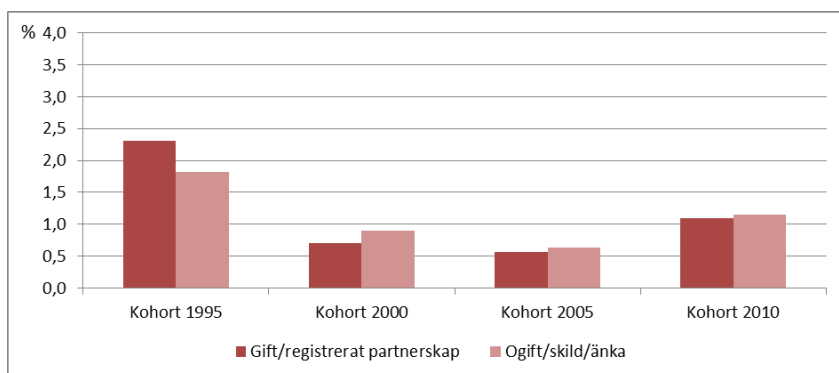

Det finns inte några helt idealiska uppgifter om individernas familjeförhållanden. I de tillgängliga uppgifterna om civilstånd klassificeras personer som lever i en familj i form av ett samboendeförhållande som ogifta, skilda eller änkor/änklingar. Dock visar analyserna att det inte finns några stora skillnader mellan grupperna gifta och ogifta i fråga om ersatt sjukpenning i de olika kohorterna (figur 10 och 11). Både i åldersgruppen 66–70 år och i gruppen över 70 år är skillnaderna marginella i 2010 års kohort.

Figur 10. Andel personer i åldern 66–70 år med sjukpenning bland gifta respektive ogifta berättigade till sjukpenning.

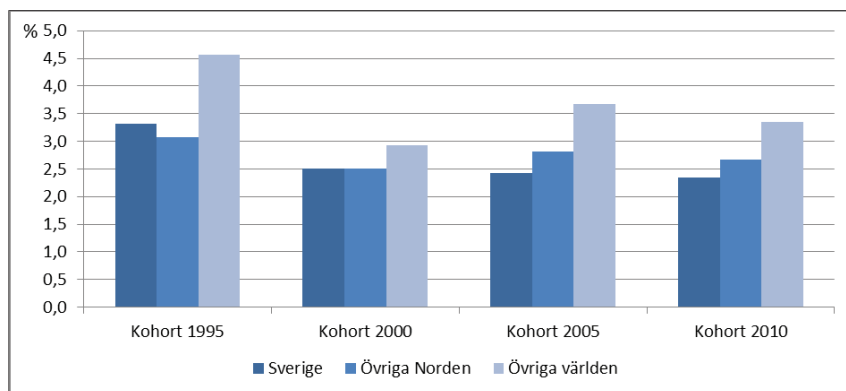
Figur 11. Andel personer 71 år eller äldre med sjukpenning bland gifta respektive ogifta berättigade till sjukpenning.

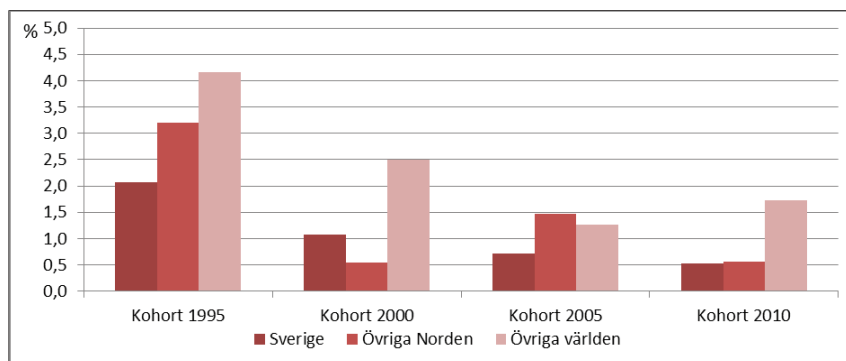
2.3.2 Födelseland

Skillnaderna i andelen med ersatt sjukfrånvaro mellan personer födda i olika länder ser likartade ut i de båda åldersgrupperna (figur 12 och 13). I åldersgruppen 66–70 år har personer födda utanför Norden som är berättigade till sjukpenning en markant högre andel med ersatt sjukfrånvaro jämfört med personer födda i Sverige i kohorten från 1995. Skillnaden i de andra kohorterna är inte så markant. Även sjukpenningberättigade personer födda i ett nordiskt land har en högre andel med sjukpenning i 2005 och 2010 års kohorter. Skillnaderna mellan personer födda i Sverige och utomlands i andelen med ersatta sjukpenningdagar har också demonstrerats för befolkningen under 65 år (Palmer 2004).

Figur 12. Andel personer med sjukpenning bland personer födda i olika länder berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.

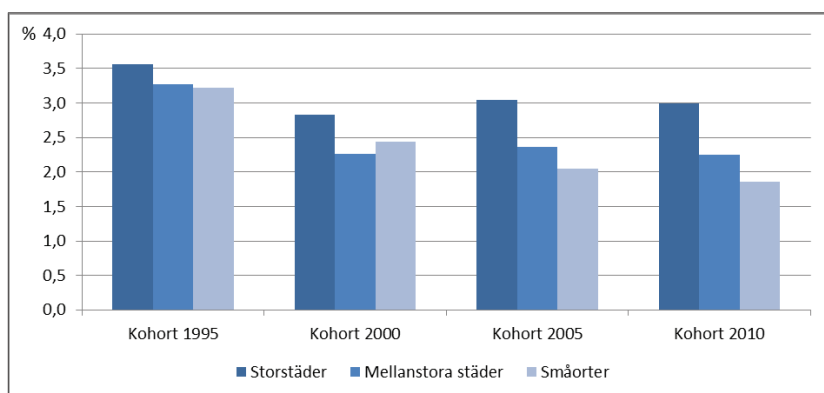
Figur 13. Andel personer med sjukpenning bland personer födda i olika länder berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.

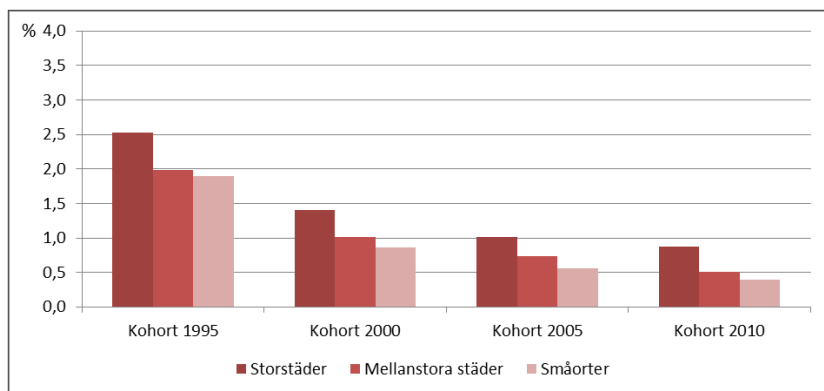
2.3.3 Boenderegion

I alla de fyra kohorterna är andelen sjukskrivna högre i storstäderna än i mellanstora städer och på mindre orter. Det gäller både bland personer i åldern 66–70 år och bland dem över 70 år (figur 14 och figur 15). Detta avviker från förhållanden bland personer under 65 år, där sjukskrivningsandelen i allmänhet varit lägre i storstäderna än på mindre orter (Palmer 2004, ISF 2010, Försäkringskassan 2012 a).

Figur 14. Andel personer med sjukpenning bland personer berättigade till sjukpenning i olika boenderegioner i åldern 66–70 år.

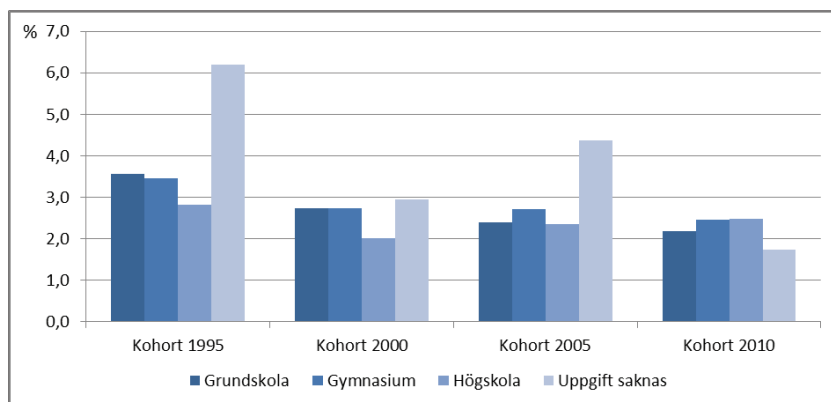
Figur 15. Andel personer med sjukpenning bland personer berättigade till sjukpenning i olika boenderegioner i åldern 71 år eller äldre.

2.3.4 Utbildning

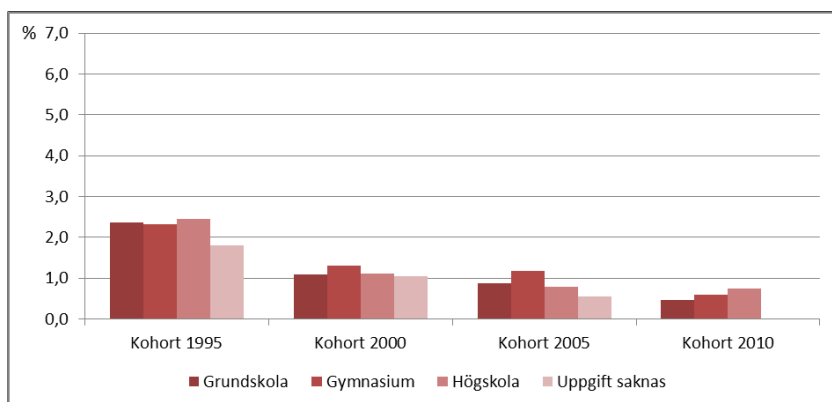
Även när det gäller utbildningsnivå är skillnaderna markanta i åldersgruppen 66–70 år, men förefaller att bli mindre i 2010 års kohort (figur 16 och 17). I kohorterna från 1995 och 2000 har personer med grundskole- och gymnasieutbildning en högre andel ersatta sjukpenningdagar i denna åldersgrupp. I kohorten från 2010 är andelen med sjukfrånvaro lägre bland grundskoleutbildade. Framförallt är det dock gruppen där uppgift om högsta avslutade utbildning saknas som har betydligt högre sjukfrånvaro, särskilt markerat i 1995 års kohort och i 2005 års kohort. Denna grupp är emellertid relativt liten, särskilt efter år 2000.

Figur 16. Andel personer med sjukpenning bland berättigade till sjukpenning i olika utbildningsgrupper i åldern 66–70 år.

Bland dem över 70 år är skillnaderna mellan personer med olika utbildningsnivåer mycket små när det gäller andel personer som fått sjukpenning.

Figur 17. Andel personer med sjukpenning i olika utbildningsgrupper berättigade till sjukpenning, i åldern 71 år eller äldre.

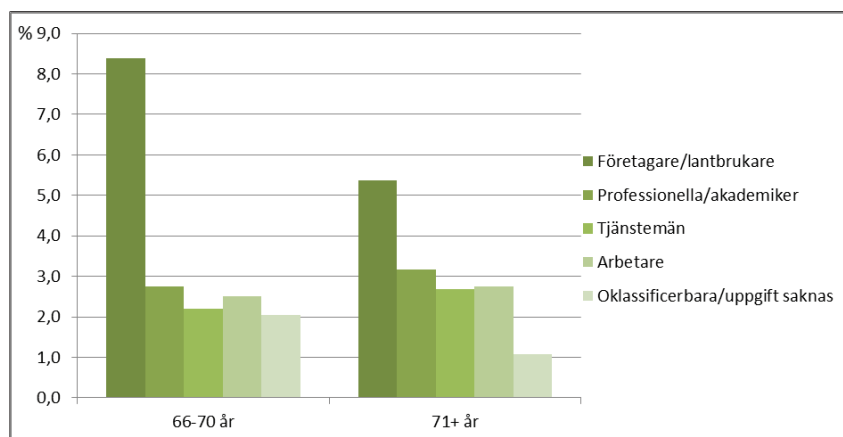

2.3.5 Yrkesgrupp, yrkeställning och förvävssektor

Som nämnts i metoddelen finns det möjlighet att klassificera de förvävsarbetande på olika sätt när det gäller yrkeställning och förvävssektor. Den mest pålitliga klassifikationen baseras på den senaste folkräkning som genomförts i Sverige och som avser år 1990. Dessa uppgifter har här använts för att klassificera populationen i 1995 års kohort. De individer som bytt yrkeskategori under åren 1990 till 1995 kan därför bli felklassificerade. Det gäller framförallt individer som exempelvis bytt från ett arbetaryrke till ett tjänstemannayrke eller från ett akademikeryrke till ett tjänstemannayrke.

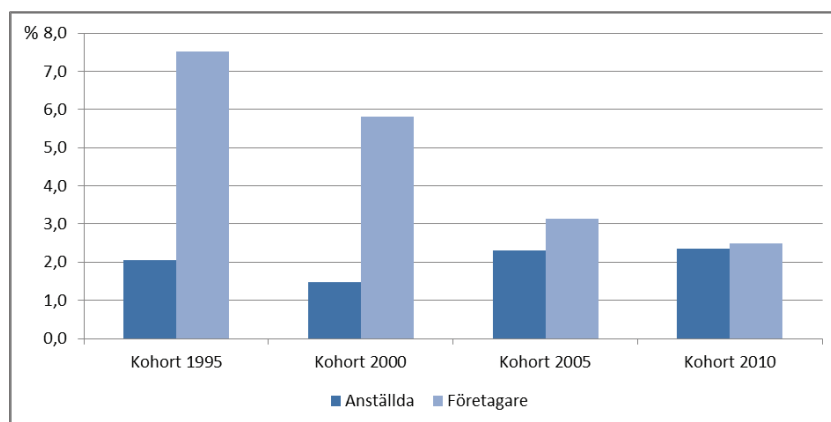
Av figur 18 framgår det att andelen sjukskrivna bland företagare och lantbrukare är avsevärt högre än andelen bland de andra yrkesgrupperna. Detta gäller särskilt bland personer i åldersgruppen 66–70 år, men även i den äldre åldersgruppen är andelen företagare och lantbrukare med ersatt sjukfrånvaro betydligt högre än i de övriga yrkesgrupperna. Skillnaderna i andel med ersatta sjukpenningdagar mellan olika grupper av anställda i åldern 66–70 år är mindre jämfört med de skillnader som finns i befolkningen under 65 år, där arbetargrupperna har markant högre sjukfrånvaro än tjänstemän och akademiker (Försäkringskassan 2012b).

Figur 18. Andel personer med sjukpenning bland olika yrkesgrupper 1995 berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år och i åldern 71 år eller äldre.

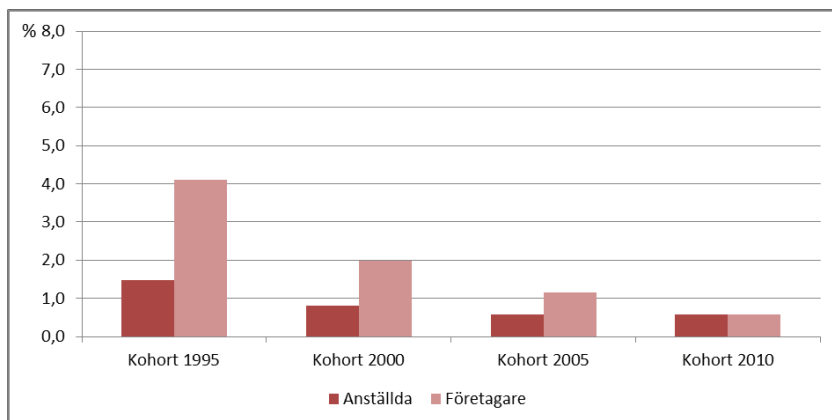

Skillnaderna mellan anställda i olika yrken och företagare och lantbrukare framträder ännu tydligare när de klassificeras enbart efter anställningsform (figur 19 och 20). Eftersom denna klassifikation går att göra för alla de fyra olika kohorterna kan man dock också se att skillnaderna mellan anställda och företagare minskar kraftigt över tid. I 2010 års kohort är skillnaden mellan grupperna mycket liten.

Figur 19. Andel personer med sjukpenning bland anställda respektive företagare berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.

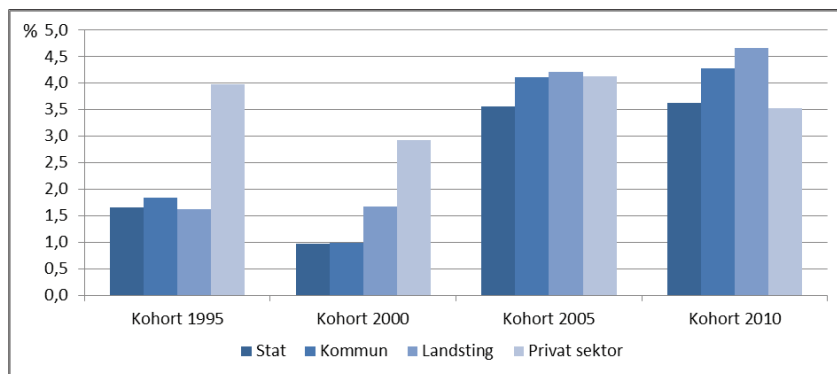
Figur 20. Andel personer med sjukpenning bland anställda respektive företagare berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.

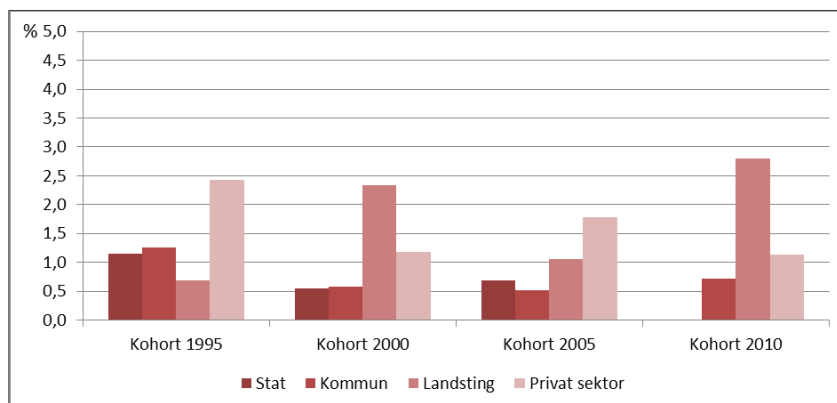
Andelen sjukskrivna med sjukpenning från Försäkringskassan skiljer sig också markant åt mellan olika anställningssektorer (figur 21 och 22).

Förvärvsarbetande i statlig och kommunal verksamhet i åldersgruppen 66–70 år hade i 1995 och 2000 års kohorter en mycket låg andel sjukskrivna, men i de båda senare kohorterna en mycket högre andel. Även bland landstingsanställda i den åldersgruppen sker en kraftig ökning av andelen sjukskrivna med ersättning i de båda senare kohorterna. Personer i åldern 66–70 år som arbetade i övriga sektorer, vilka omfattar privata företag och stiftelser, hade i 1995 och 2000 års kohorter relativt höga andelar med ersatta sjukpenningdagar, men framförallt i 2010 års kohort lägre än i kommunala, landstingskommunala och statliga verksamheter. De skillnader i andel med ersatta sjukpenningdagar mellan anställningssektorer som vi fann bland personer över 65 år har även rapporterats för personer i yngre åldrar (Palmer 2004).

Figur 21. Andel personer med sjukpenning bland personer i olika sektorer berättigade till sjukpenning i åldern 66–70 år.

Figur 22. Andel personer med sjukpenning bland personer i olika sektorer berättigade till sjukpenning i åldern 71 år eller äldre.

Sammanfattningsvis framgår det att kvinnor i gruppen över 65 år hade en något högre andel sjukskrivna åren 2005 och 2010 medan männen hade en högre andel i de två tidigare kohorterna. Giftna äldre personer hade en lägre andel sjukskrivna jämfört med ogifta och skilda åren 2000, 2005 och 2010. Egenföretagare inklusive lantbrukare hade en betydligt högre andel sjukskrivna i åldersgrupperna över 65 år jämfört med anställda under alla de granskade åren. Skillnaderna mellan olika grupper av anställda är relativt små liksom skillnaderna mellan personer med olika utbildningslängd. Äldre personer som arbetade i landsting och privata företag har något högre andel sjukskrivna jämfört med personer i statlig och

kommunal verksamhet. Äldre personer födda i länder utanför Norden hade en högre andel sjukskrivna jämfört med personer födda i Sverige eller i något nordiskt land.

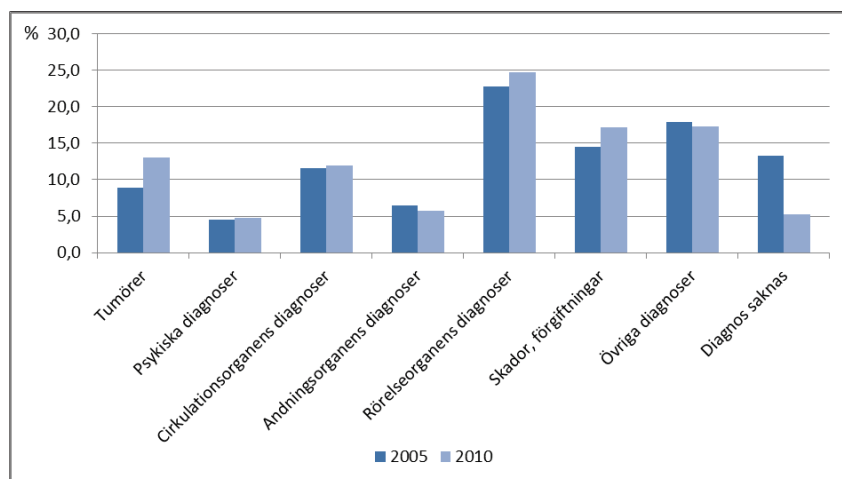
2.4 Sjukskrivningsdiagnoser bland äldre sjukskrivna

Uppgifter om sjukskrivningsdiagnoser finns endast tillgängliga från år 2005 i Försäkringskassans databas. Därför redovisas dessa uppgifter bara för 2005 och 2010 års kohorter. Uppgiften avser den första diagnosen i sjukskrivningsfallet och den är genomgående baserad på klassifikationen i ICD-10 (WHO 2010).

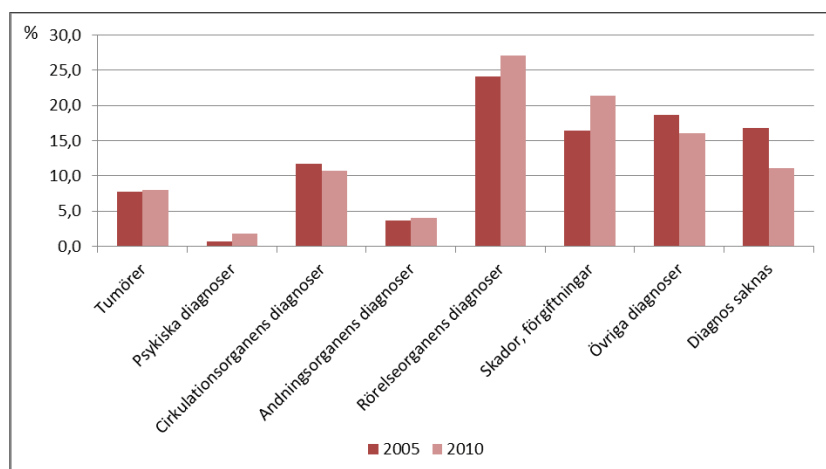
Som framgår av figur 23 och 24 dominerar *rörelseorganens* diagnoser både år 2005 och 2010 bland sjukskrivna äldre, med 22,8–27,1 procent av fallen. Det är ungefär samma andel som bland yngre sjukskrivna (Försäkringskassan 2011, Försäkringskassan 2012c). Andelen sjukskrivna äldre i diagnosgrupperna *skador och förgiftningar* respektive *tumörer* utgör mellan 8 och 21 procent, vilket också är en likartad andel om man jämför med personer yngre än 65 år (Försäkringskassan 2011, Försäkringskassan 2012c). Andelen personer över 65 år sjukskrivna i en *psyisk* diagnos var knappt 5 procent vilket däremot är betydligt lägre än bland personer i befolkningen under 65 år där motsvarande andel bland sjukskrivna under 65 år varit mellan 27 procent och 34 procent (Försäkringskassan 2011, Försäkringskassan 2012c). Andelen äldre sjukskrivna i diagnosgruppen *cirkulationsorganens* sjukdomar är drygt 10 procent, medan motsvarande uppgift för personer under 65 år är 4–5 procent.

Även i andra åldersgrupper saknas i MiDAS-databasen uppgift om sjukskrivningsdiagnos för ca 20 procent av sjukskrivningsfallen.

Figur 23. Andel personer 66–70 år med olika sjukskrivningsdiagnoser år 2005 och 2010.

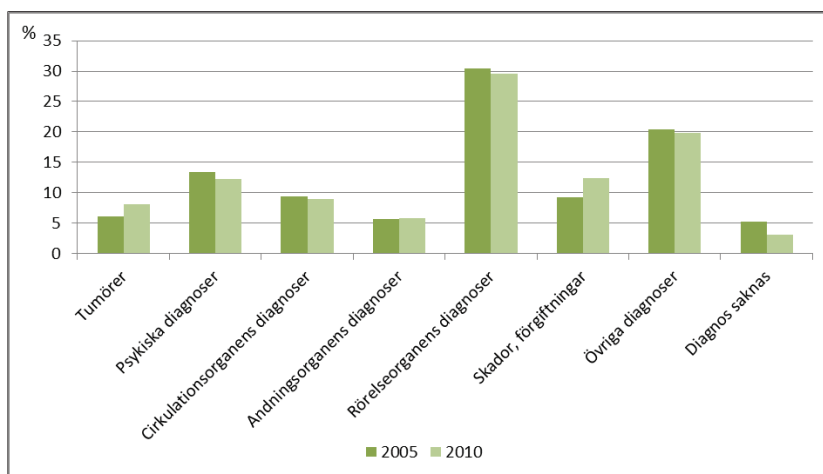

Figur 24. Andel personer 71 år eller äldre med olika sjukskrivningsdiagnoser år 2005 och 2010.

För att lättare kunna bedöma om det finns skillnader i diagnosmönstret bland personer före och efter pensionsåldern redovisas fördelningen av sjukskrivningsdiagnoser bland sjukskrivna i åldern 60–64 år (figur 25). Liksom i de tidigare analyserna har personer under 65 år med sjukbidrag, förtidspension eller sjukersättning exkluderats.

Figur 25. Andel personer 60–64 år med sjukskrivning i olika diagnosgrupper år 2005 och 2010.

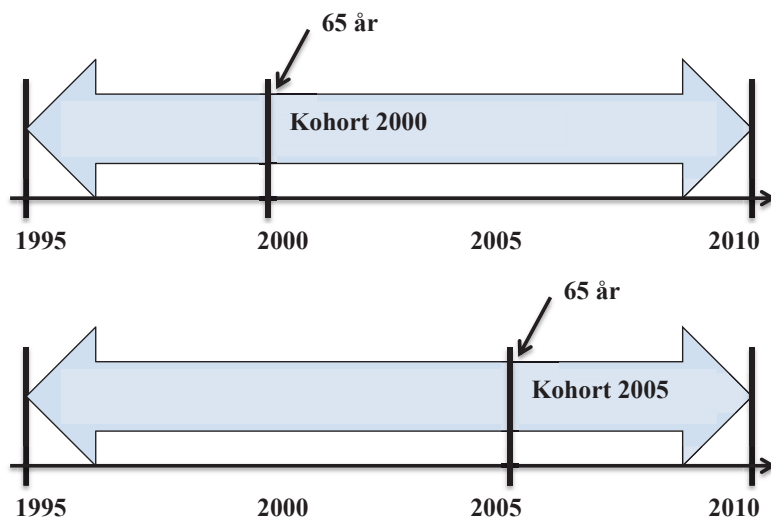

Av figuren framgår att rörelseorganens diagnoser utgör en ännu större andel (30 procent) bland sjukskrivna personer mellan 60 och 64 år än bland dem mellan 66 och 70 år (20–25 procent). På liknande sätt är psykiska sjukskrivningsdiagnoser vanligare bland dem mellan 60 och 65 år (12–13 procent) än bland dem över 65 år (4–5 procent).

2.5 Sjukskrivningsmönstret före och efter 65 års ålder bland dem som fortsatte att förvärvsarbete efter 65

I detta avsnitt ställer vi oss frågan om personer som fortsätter att förvärvsarbete, och därmed är berättigade till sjukpenning, förändrar sitt sjukskrivningsmönster efter 65-årsåldern. Metodiken illustreras i figur 26. Vi studerar de individer som varit berättigade till sjukpenning efter 65 års ålder i 2000 års kohort respektive i 2005 års kohort.

Figur 26. Beskrivning av tidpunkter för retrospektiva och prospektiva data för 2000 års kohort och för 2005 års kohort. 65 års ålder är år 0 i de följande av rapportens figurer.

I det första fallet, det vill säga, för 2000 års kohort, granskas sjukfrånvaron för personerna fem år bakåt i tiden (dvs åren 1995–1999) och för tio år framåt (2001–2010). I det andra fallet, för 2005 års kohort, följs individerna bakåt i tio år (för åren 1995–2004) och framåt i fem år (från och med år 2006 till och med år 2010). Här följer vi, till skillnad från tidigare avsnitt, alltså samtliga enskilda individer som fyllde 65 år under år 2000 respektive 2005, bakåt och framåt i tiden.

Fortfarande definieras att vara berättigad till sjukpenning som att ha haft förvärvsersättning på mer än 75 procent av 24 procent av prisbasbeloppet respektive år. Beräkningarna redovisas i form av diagram där uppgifter om medelantalet ersatta sjukpenningdagar per år redovisas tillsammans med ett standardfel (SE). För att illustrera skillnader mellan olika grupper av sjukskrivna har materialet delats upp på samma bakgrundsfaktorer som använts i ovanstående analyser. I tabell 4 framgår antal inkluderade personer i dessa två kohorter, dvs antal personer som bodde i Sverige år 2000 respektive 2005 och som det året var 65 år gamla samt antal som året därpå (2001 respektive 2006) hade tillräckligt hög förvärvsinkomst för att vara berättigade till sjukpenning, enligt den definition som vi använt för detta.

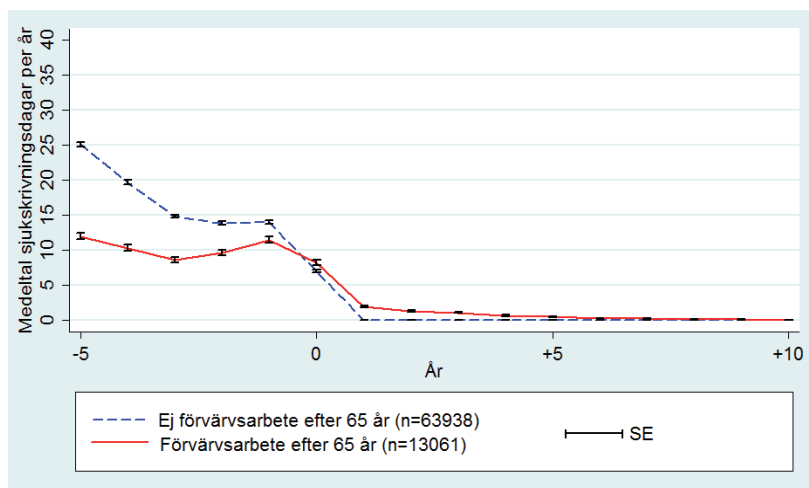
Tabell 4. Antal personer som ingår i de två kohorterna, dvs som bodde i Sverige och var 65 år gamla år 2000 respektive år 2005, i relation till om de var berättigade till sjukpenning från Försäkringskassan eller ej året därefter

	65 år	
	2000	2005
Alla	76 999	88 037
<i>Förvärvsersättning</i>		
Förvärvsersättning året efter inklusion	13 061	22 608
Ej förvärvsersättning året efter inklusion	63 938	65 429

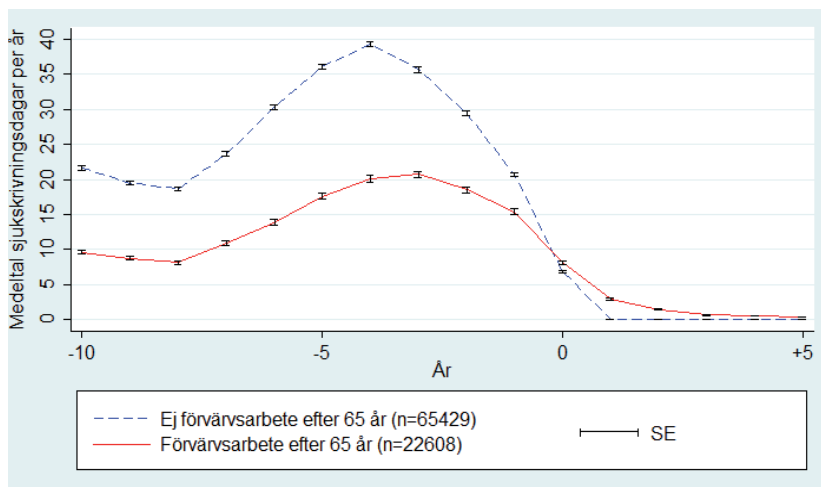
2.5.1 Sjukskrivningsmönster bland dem som förvärvsarbetar efter 65 års ålder jämfört med dem som inte förvärvsarbetar efter 65 års ålder, i två kohorter

Det är rimligt att anta att personer med god hälsa och hög arbetsförmåga i högre utsträckning än personer med hälsoproblem fortsätter att förvärvsarbete efter 65 års ålder. Denna studie visar att det faktiskt finns en tydlig sådan hälsoselektion både i 2000 års kohort och i 2005 års kohort av 65-åringar. De som förvärvsarbetar och är berättigade till sjukpenning efter 65 års ålder, enligt definitionerna i denna studie, har markant lägre sjukfrånvaro före 65 års ålder än de som inte förvärvsarbetar efter 65 (Figur 27 och 28). År noll (dvs 0) i respektive figur är det år personerna inkluderades i kohorten och var 65 år, dvs år 2000 respektive år 2005.

Figur 27. Sjukfrånvaro i 2000 års kohort fem år före och tio år efter 65 års ålder. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE).

Figur 28. Sjukfrånvaro i 2005 års kohort tio år före och fem år efter 65 års ålder. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE).

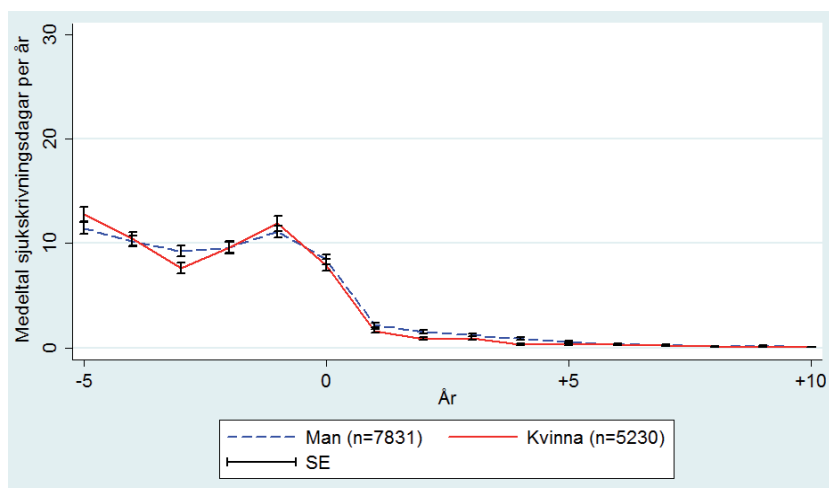
Vi har konstaterat att det finns skillnader i andelen sjukskrivna bland de som förvärvsarbetar och är berättigade till sjukpenning efter 65-årsåldern med avseende på kön, yrke, utbildning, födelse-land och boenderegion, men granskar här om dessa skillnader också

finns när det gäller utvecklingen av sjukfrånvaron före och efter 65-årsåldern?

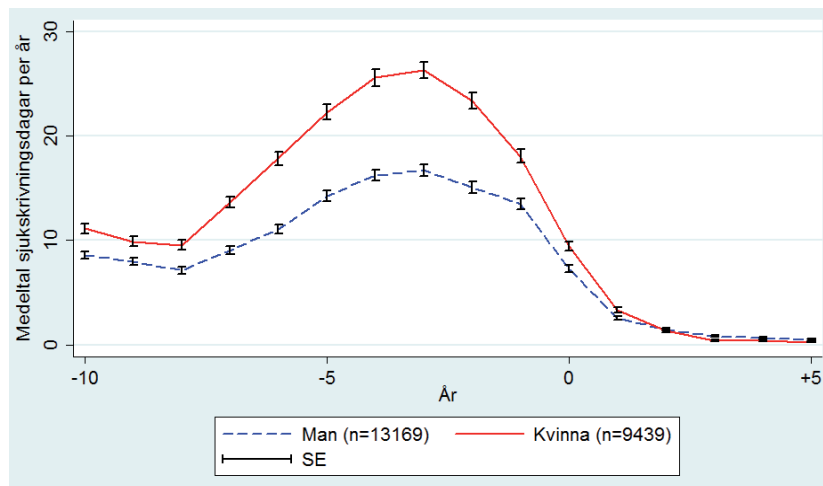
2.5.2 Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på kön och civilstånd

Som framgår av figur 29 är skillnaderna i sjukskrivningsmönster mellan äldre förvärvsarbetande kvinnor och män relativt små i 2000 års kohort såväl 5 år före som 10 år efter 65 års ålder. I 2005 års kohort är skillnaderna mellan könen betydligt mer markerade (figur 30). Under de tio åren före 65 års ålder har kvinnorna i medeltal mellan 20 och 70 procent fler ersatta sjukskrivningsdagar än männen. Åren efter 65 års ålder försvinner könsskillnaden nästan helt, och efter tre år har männen ett något högre medelantal sjukskrivningsdagar än kvinnorna. Skälen till att de äldre förvärvsarbetande kvinnorna hade betydligt högre antal ersatta sjukfrånvarodagar före 65 års ålder är inte kända, men förhållandet indikerar att den relativt höga sjukfrånvaronivån åren före 65 inte har inneburit att kvinnorna efter att de blivit 65 år även fortsättningsvis har en förhöjd ersatt sjukfrånvaro.

Figur 29. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland kvinnor och män som förvärvsarbetat och varit berättigade till sjukpenning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

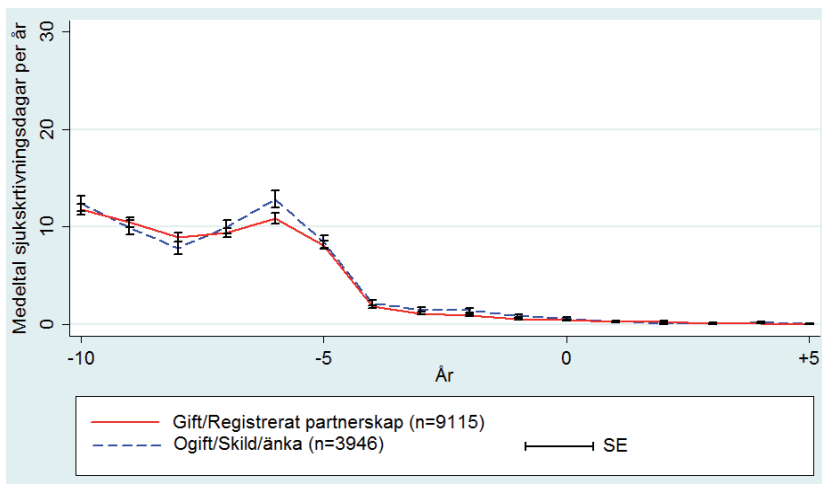

Figur 30. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland kvinnor och män som förvärvsarbetat och varit berättigade till sjukpenning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

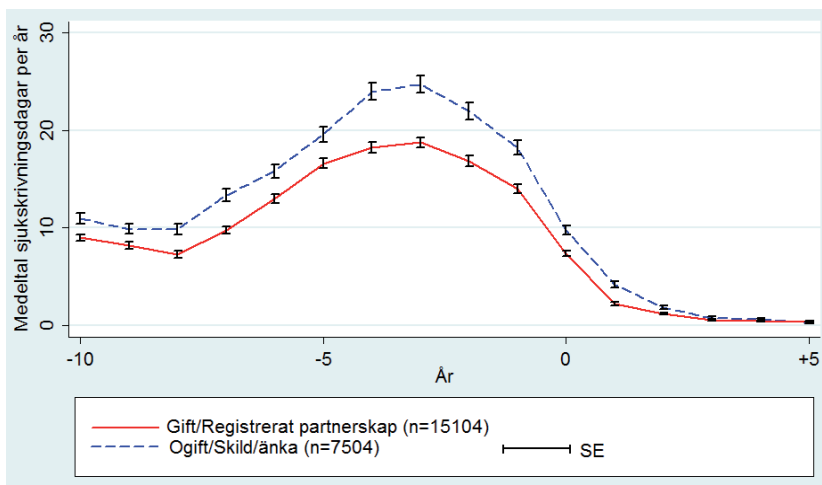

Skillnaderna i sjukskrivningsmönster före och efter 65 års ålder mellan förvärvsarbetande med olika civilstånd framgår av figur 31 och 32. Generellt har ogifta, franskilda, änkor och änkemän jämfört med gifta och personer som lever i ett registrerat partnerskap ett något högre antal ersatta sjukpenningdagar före och efter 65 års ålder både i 2000 års och i 2005 års kohorter. Skillnaden mellan civilstånderna är mer markerad i 2005 års kohort och kvarstår åtminstone ett par år efter fyllda 65.

Figur 31. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter civilstånd. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

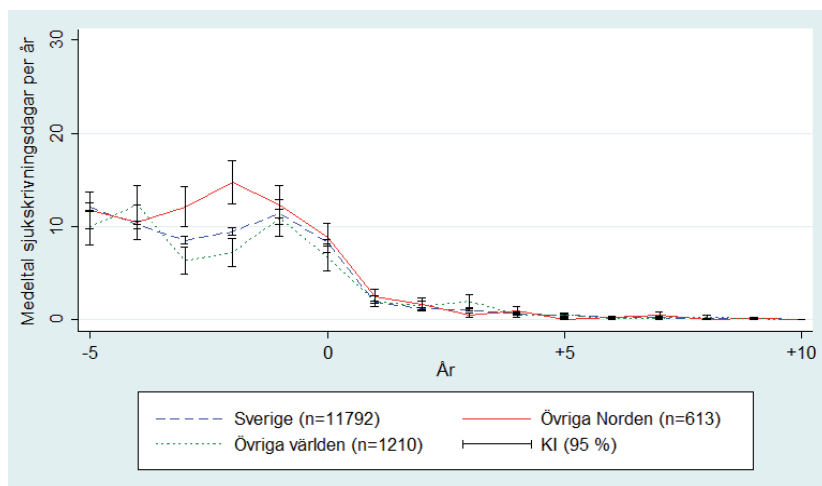
Figur 32. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter civilstånd. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

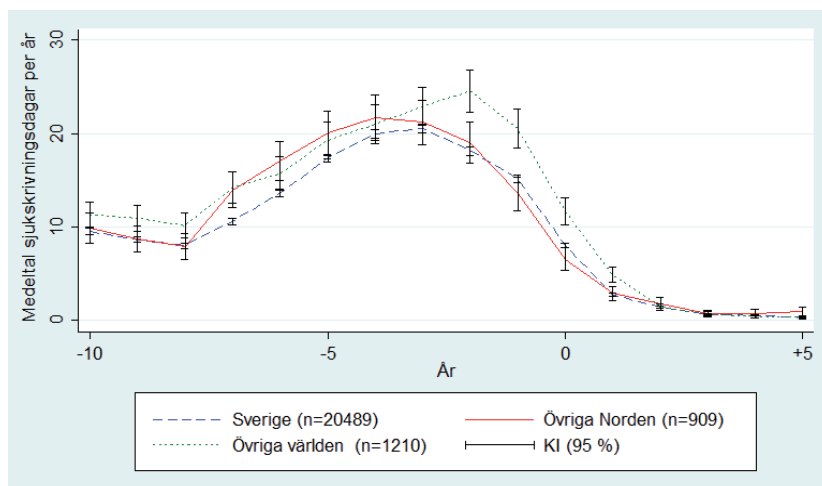
2.5.3 Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på födelseland

När de förvärvsarbetande efter 65 fördelas på födelseland framgår också att det finns tydliga skillnader i sjukfrånvaronivå åren före pensionsåldern (figur 33 och 34). Mönstret förändras dock mellan de båda kohorterna. I 2000 års kohort har personer födda i något nordiskt land utom Sverige ett högre medelantal ersatta sjukfrånvarodagar än de födda i Sverige och personer födda i övriga världen under de flesta av de fem åren före 65 års ålder. I 2005 års kohort har däremot personer födda utanför Norden under de flesta åren före 65 en högre andel ersatta sjukpenningdagar. Det bör dock påpekas att det är färre individer i kategorin övriga Norden än i kategorin övriga världen och att standardfelet (SE) därför är större för den gruppen.

Figur 33. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter födelseland. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

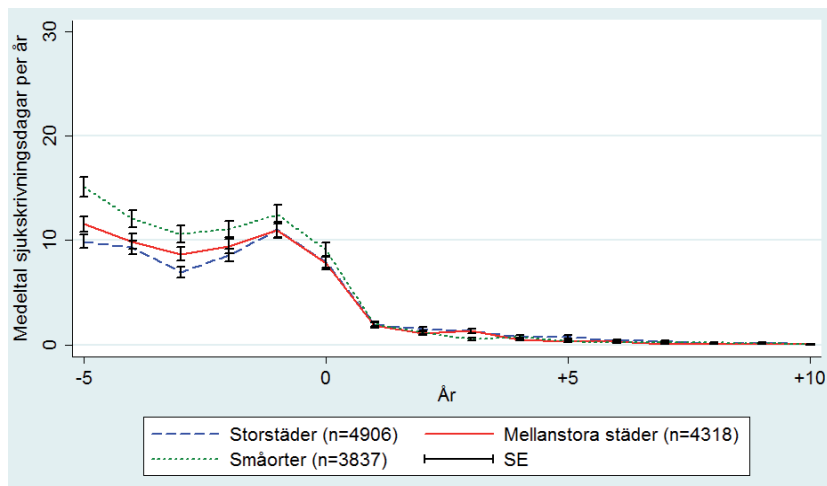
Figur 34. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter födelseland. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

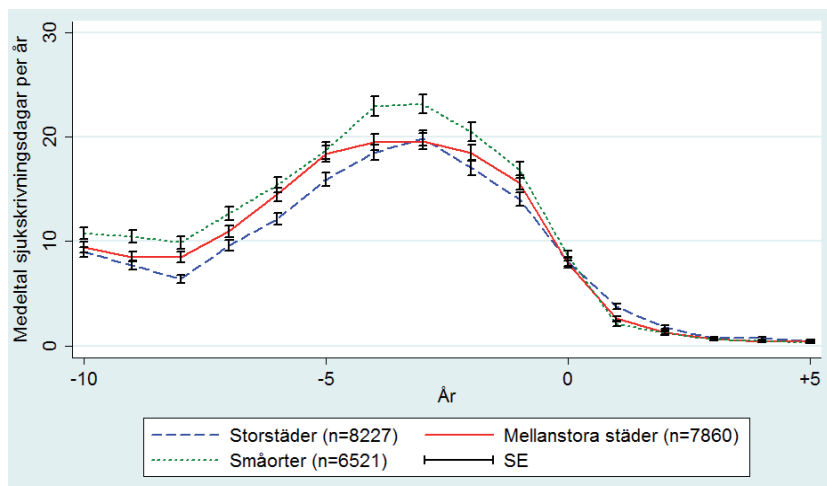
2.5.4 Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på typ av boenderegion

Skillnader i sjukfrånvaromönster före 65 års ålder bland dem som fortsatt att förvärvsarbete skiljer sig också markant i förhållande till typ av boenderegion (figur 35 och 36). Personer boende i små orter har jämförelsevis betydligt högre sjukfrånvaro i medeltal jämfört med personer i mellanstora städer. Förvärvsarbetande äldre personer boende i storstäderna har genomgående lägre sjukfrånvaro före 65 års ålder. Här är skillnaderna tydliga både i 2000 års kohort och i 2005 års kohort. Skillnaderna är återigen små för sjukfrånvaro efter 65 års ålder.

Figur 35. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter boenderegion. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

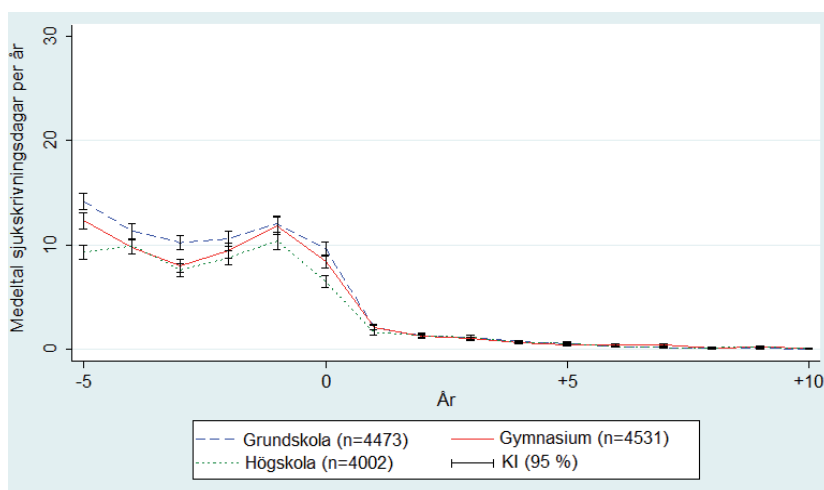
Figur 36. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter boenderegion. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

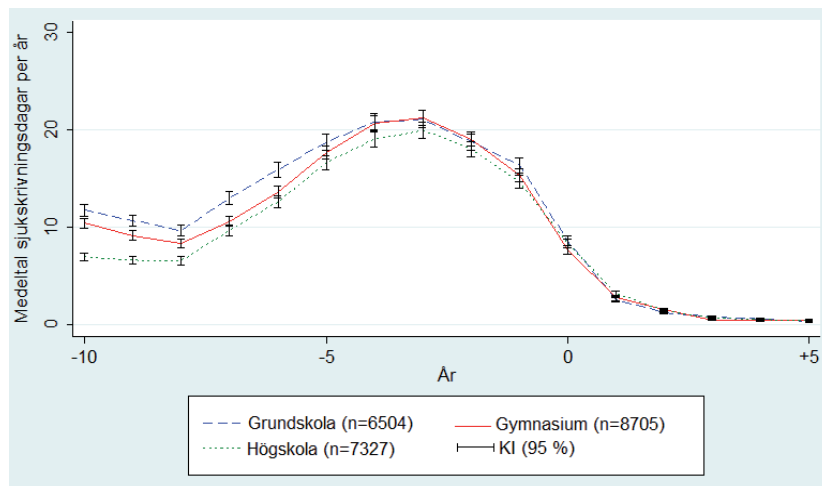
2.5.5 Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på utbildning

När de som förvärvsarbetar efter 65 års ålder fördelas på utbildningskategorier framkommer tydliga skillnader i sjukfrånvaromönster före den åldern såväl i 2000 års som i 2005 års kohorter (figur 37 och 38). Däremot är skillnaderna små i medelantal ersatta sjukfrånvarodagar för åren efter 65 års ålder, även om det fortfarande finns en skillnad. Grundskoleutbildade har i de flesta fall en högre sjukfrånvaro än gymnasieutbildade som i sin tur har en högre sjukfrånvaro än högskoleutbildade.

Figur 37. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter utbildningsnivå. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

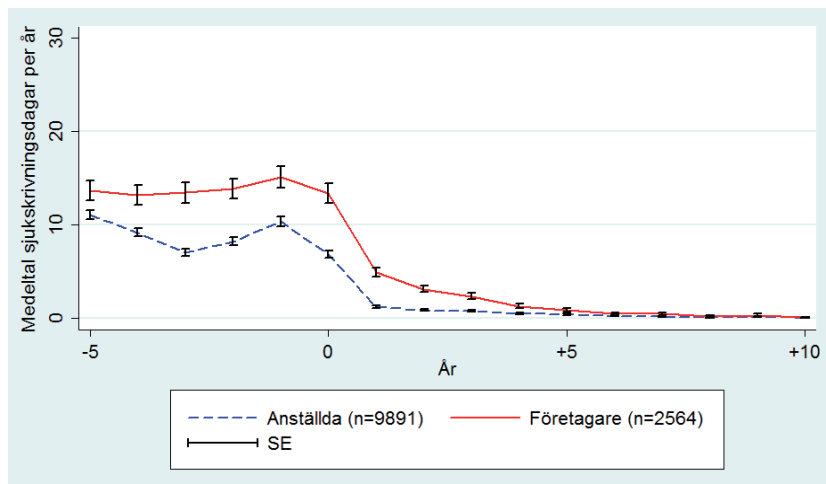
Figur 38. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter utbildningsnivå. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

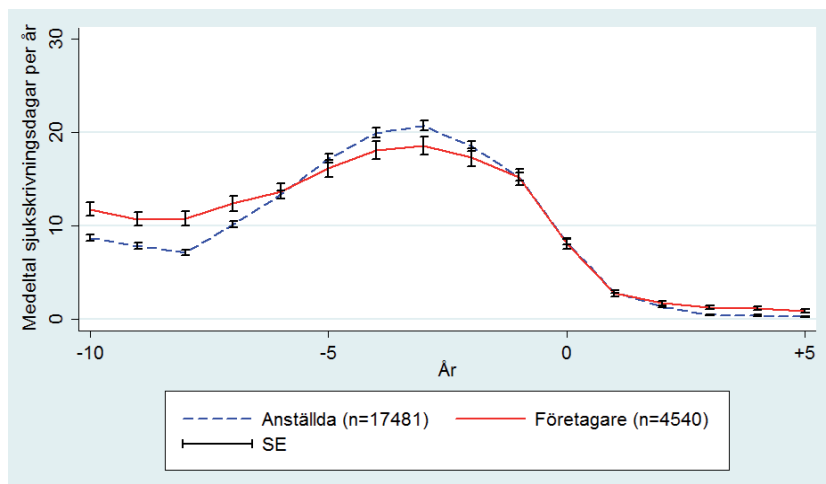
2.5.6 Skillnader i sjukfrånvaromönster med avseende på yrkesgrupp, yrkesställning och förvävssektor

Som tidigare framgått finns det skillnader mellan anställda förvärvsarbetande och egna företagare när det gäller ersatta sjukpenningdagar efter 65 års ålder. När man granskar sjukfrånvaromönstret både före och efter 65 års ålder för enskilda individer bekräftas denna skillnad bara delvis (figur 39 och 40). Egenföretagarna har i 2000 års kohort haft fler ersatta sjukfrånvarodagar före 65 års ålder jämfört med de anställda. Skillnaden mellan grupperna kvarstår ett par år efter 65 års ålder. I 2005 års kohort är skillnaderna mindre mellan grupperna och under flera av åren före 65 års ålder har de anställda ett högre medelantal ersatta sjukfrånvarodagar per år än egenföretagarna. Skillnaderna mellan egenföretagare och anställda efter 65 års ålder är också mindre i 2005 års kohort än i 2000 års kohort.

Figur 39. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter yrkesställning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

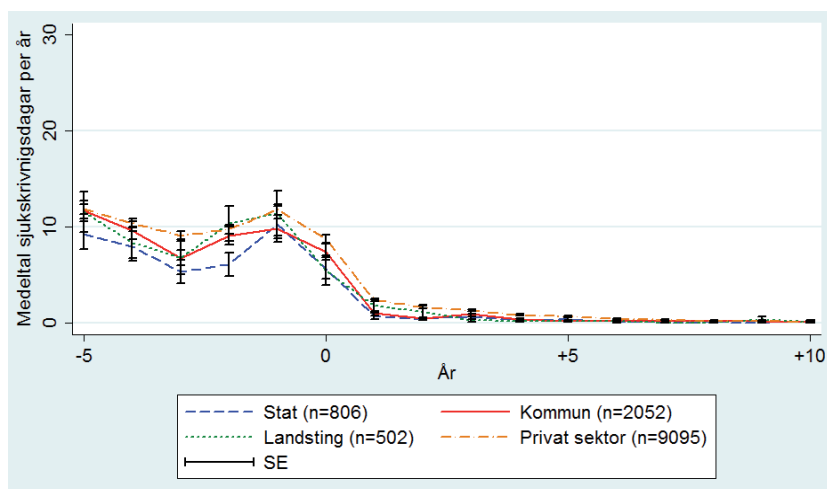
Figur 40. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter yrkesställning. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

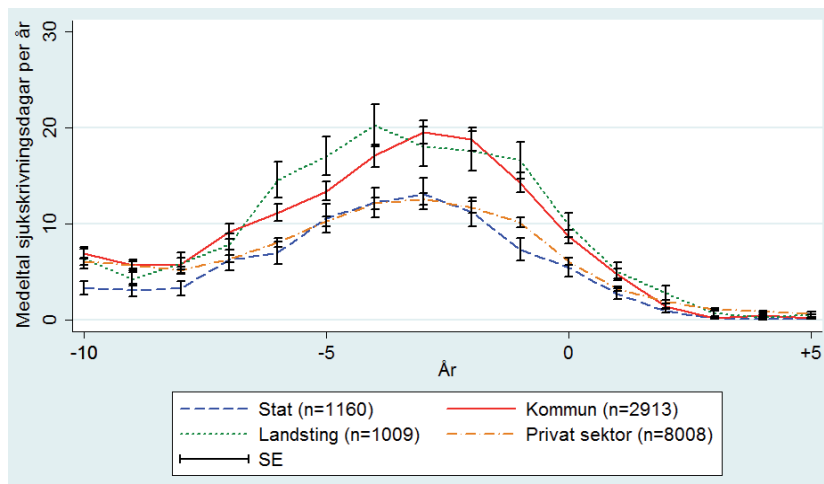
I samband med den kraftiga ökningen av sjukfrånvaron i Sverige i slutet av 1990-talet fanns det en kraftigare ökning av sjukfrånvaron

framförallt bland de anställda inom kommuner och landsting än bland statlig anställda och de som arbetade i privat sektor (Lidwall m fl 2011). Detta förhållande speglas även tydligt i detta material (figur 41 och 42). Framförallt i 2005 års kohort framgår att personer anställda av landsting och kommuner under åren före 2005 hade högre ersatt sjukfrånvaro än personer som arbetade i statlig eller privat verksamhet.

Figur 41. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter förvärvssektor. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2000 års kohort.

Figur 42. Sjukfrånvaro före och efter 65 års ålder bland förvärvsarbetande berättigade till sjukpenning fördelade efter förvävssektor. Medelantal ersatta sjukskrivningsdagar per år samt standardfelet (SE); 2005 års kohort.

Sammanfattningsvis visar redovisningen av sjukfrånvaromönstret före och efter 65 års ålder, bland personer som förvärvsarbetat efter 65 års ålder och varit berättigade till sjukpenning, att sjukfrånvaron var relativt hög åren före och att den minskat kraftigt efter 65-årsåldern både i 2000 års kohort och i 2005 års kohort. Genomgående har de personer som förvärvsarbetat efter pensionsåldern en lägre sjukfrånvaro åren före 65 jämfört med de personer som inte förvärvsarbetat efter 65. Denna selektion innebär sannolikt att personer med sämre hälsa och/eller arbetsförmåga i större utsträckning väljer att inte förvärvsarbeta efter 65 års ålder. Framförallt i 2005 års kohort var dock andelen med ersatta sjukpenningdagar betydligt högre under åren före personerna blev 65 än åren efter både bland dem som fortsatte att förvärvsarbeta efter 65 och bland dem som inte gjorde det. Detta kan dock i viss utsträckning hänga samman med det faktum att sjukfrånvaron i Sverige var allmänt hög mellan åren 1998 och 2004 (SBU 2003, Lidwall m fl 2011).

Skillnaderna i sjukskrivningsmönster före och efter 65 års ålder mellan olika grupper är också genomgående mer markerade i 2005 års kohort än i 2000 års kohort. I de flesta fall minskar också skillnaderna i sjukskrivningsnivå mellan grupper *betydligt* efter 65

års ålder. Förvärvsarbetande ogifta, skilda och änkor/änklingar har en högre sjukfrånvaro både före och efter 65 år ålder jämfört med gifta personer. Skillnaden i sjukskrivning före 65 års ålder mellan anställda och egna företagare är relativt stor i både 2000 års och 2005 års kohorter. I 2000 års kohort hade egenföretagarna en betydligt högre sjukfrånvaro åren före 65 års ålder, som också kvarstår några år efter 65. I den senare kohorten hade de anställda däremot högre ersatt sjukfrånvaro såväl åren före som åren efter 65.

3 Diskussion

Så vitt vi känner till finns det inte några tidigare studier, varken i Sverige eller i andra länder, om sjukfrånvaro bland personer över 65 års ålder. Skälen till detta kan vara att andelen som förvärvsarbetat efter den åldern varit låg i de flesta länder. I Sverige har dock alla som fyllt 16 år, som förvärvsarbetar och som har en viss minimiinkomst - oavsett ålder - rätt till sjukpenning för förlorad arbetsinkomst vid sjukdom eller skada. I åldrarna mellan 65 och 70 år ersätts dock högst 180 sjukfrånvarodagar om Försäkringskassan bedömer att arbetsförmågenedsättningen är bestående. Från och med 70 års ålder kan man bara få sjukpenning i sammanlagt högst 180 dagar. Genom den kraftiga ökningen av antalet och andelen som förvärvsarbetar efter 65 års ålder i Sverige under de senaste decennierna har frågan om sjukfrånvaro bland dem blivit mer aktuell. Förslaget att höja pensionsåldern, som redovisats av pensionsåldersutredningen, motiveras framförallt av att fler i befolkningen blir äldre vilket innebär ökade kostnader för pensioner, men också av att de äldres hälsa, utbildning och arbetsmiljö gradvis förbättrats i Sverige (SOU 2013:25). Kunskap om sjukfrånvaro bland de personer som redan idag förvärvsarbetar efter 65 blir i det ljuset också viktig för att kunna bedöma om sjukförsäkringssystemet för personer över 65 år också behöver reformeras i olika avseenden.

Sjukfrånvaronivåer är relaterade till ett samspel mellan befolkningens hälsa och arbetsförmåga å ena sidan och kraven i arbetet å den andra. Att sjukfrånvaron är så låg bland de äldre förvärvsarbetande skulle kunna förklaras av en positiv hälsoselektion. Å andra sidan har sjukfrånvaron i denna grupp inte ökat när antalet förvärvsarbetande har ökat. Möjligen har det även skett en positiv förändring av arbetsvillkoren och anpassningsmöjligheter för äldre förvärvsarbetande.

Studiens främsta styrka är att den baseras på hela befolkningen och registerdata av god kvalitet samt omfattar en lång tidsperiod, hela fyra kohorter med fem års mellanrum. Detta har också gjort det möjligt att följa utvecklingen av sjukfrånvaron före och efter 65 års ålder på individnivå. Studiens upplägg har i första hand varit beskrivande och varit avsedd att identifiera eventuella problem och områden där det krävs mer forskning. För att kunna besvara frågor kring hälsoselektion i åldern efter 65 behövs t ex mer fördjupade analyser. En mer detaljerad analys skulle kunna belysa hur olika faktorer samverkar till sjukfrånvaro bland personer över 65. En analys av de årliga förändringarna skulle också kunna öka kunskapen om hur individer tar ställning till om de vill fortsätta att förvärvsarbeta i högre åldrar även om de har ökade problem med hälsa och sjukfrånvaro. Ett ytterligare centralt område för fördjupad forskning vore en analys av hur sambandet mellan förvärvsarbete, hälsa och sjukfrånvaro ser ut i befolkningen över 65 års ålder där även information om individernas användning av sjukvård och förbrukning av läkemedel skulle vara till stor nytta.

Referenser

- Alexanderson K, Marklund S, Mittendorfer-Rutz E, Svedberg P (2011) Studier om kvinnors och mäns sjukfrånvaro: Huvudrapport, Stockholm, Sektionen för försäkringsmedicin, Karolinska Institutet
- Angelov N, Johansson P, Lindahl E, Lindström E-A (2011) Kvinnors och mäns sjukfrånvaro, Institutet för arbetsmarknads- politisk utvärdering, Rapport 2011:2, Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering
- Bjurvald M, Hogstedt C, Marklund S, Palmer E, Theorell T (2005) Vad kan förklara den höga sjukfrånvaron? – försök till syntes, i Marklund S, Bjurvald M, Hogstedt C, Palmer E, Theroell T (red) Den höga sjukfrånvaron – problem och lösningar, Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Floderus B, Hagman M, Aronsson G, Marklund S, Wikman A (2012) Medically certified sickness absence with insurance benefits in women with and without children, *European Journal of Public Health*, Vol 22 No 1:85-92
- Floderus B, Hagman M, Aronsson G, Marklund S, Wikman A (2012) Medically certified sickness absence with insurance benefits in women with and without children, *European Journal of Public Health*, Vol 22 No 1:85-92
- Försäkringskassan (2011) Socialförsäkringsrapport 2011:17 Sjukskrivningsdiagnoser i olika yrken, Stockholm: Försäkringskassan 2011
- Försäkringskassan (2012a) Socialförsäkringen i siffror 2012, Stockholm: Försäkringskassan 2012
- Försäkringskassan (2012b) Socialförsäkringsrapport 2012:14 Sjukskrivningar i olika yrken under 2000-talet, Stockholm: Försäkringskassan 2012

- Försäkringskassan (2012c): Pågående sjukskrivningsfall 2005-2012 fördelat på diagnos. Statistikdatabasen, Stockholm: Försäkringskassan 2012.
- Försäkringskassan (2013) Om du är sjuk och inte kan arbeta, Stockholm: Försäkringskassan. Försäkringskassan.se/sjukpenning (april 2013)
- Hensing G (2012) Genusperspektiv på socialförsäkringen – om kvinnors och mäns sjukfrånvaro, Socialförsäkringsrapport 2012:4, Stockholm: Försäkringskassan
- ISF (2010) Regionala skillnader i sjukförsäkringens utfall – en analys av utvecklingen 1996-2010, Rapport 2010:6, Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)
- Klevmarken A (2010) Vem arbetar efter 65 års ålder? – en statistisk analys, SOU 2010:85
- Lidwall U, Marklund S (2006) What is Healthy Work for Women and Men? – A case control study of Gender- and Sector-Specific Effects of Psycho- Social Working Conditions on Long-Term Sickness absence, Work, Vol 27:153-163
- Lidwall U, Marklund S (2011) Trends in long-term sickness absence in Sweden 1992–2008 – the role of economic conditions, legislation, demography, work environment and alcohol consumption, International Journal of Social Welfare, Vol 20:167-179
- Lidwall U, Marklund S, Skogman Thoursie P (2005) Sickness absence in Sweden, in Gustafsson R, Lundberg I (eds) Work life and Health in Sweden 2004, Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Lidwall U, Marklund S, Voss M (2009) Work-family interference and long-term sickness absence A longitudinal cohort study, European Journal of Public Health, Vol 20(6):676-81
- Marklund S, Theorell T (2005) Lärdomar av sjukfrånvarokrisen, i Marklund S, Bjurvald M, Hogstedt C, Palmer E, Theroell T (red) Den höga sjukfrånvaron – problem och lösningar, Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Nilsson, K, Hydbom AR, Rylander L (2011) Factors influencing the decision to extend working life or retire, Scandinavian Journal of Work Environment and Health, Vol 37:473-80

- Palmer E (2004) Sjukskrivningen i Sverige – inledande översikt, i Hogstedt C, Bjurvald M, Marklund S, Palmer E, Theorell T (red) Den höga sjukfrånvaron – sanning och konsekvens, Stockholm: Statens folkhälsoinstitut
- SBU (2003) Sjukskrivning – orsaker, konsekvenser och praxis, Stockholm: Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk vetenskap, SBU 2003:167
- Scücs S, Hemström, Ö, Marklund S (2003) Organisatoriska faktorerers betydelse för långa sjukskrivningar i kommuner, Arbete & Hälsa 2003:6
- SOU 2013:25 Pensionsåldersutredningens slutbetänkande, Åtgärder för ett längre arbetsliv, Stockholm: Fritzes
- Statistiska Centralbyrån (2011) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2009, Stockholm: Statistiska Centralbyrån, Arbetsmarknads och utbildningsstatistik 2011:4
- Svensk författningssamling (2010) Författning 2010:110: Socialförsäkringsbalk, Stockholm: Regeringskansliet, Lagrummet
- WHO (2010), International Classification of Diseases and Related Health Problems, tenth revision. ICD-10, Geneve: World Health Organisation 2010
- Wikman A, Marklund S (2003) Tolkningar av arbetssjuklighetens utveckling i Sverige, i von Otter C (red) Ute och inne i svenskt arbetsliv – forskare analyserar och spekulerar om trender i framtidens arbetsliv, Arbetsliv i omvandling 2003:8, Stockholm: Arbetslivsinstitutet, s 21-57
- Wikman A, Wiberg M, Marklund S, Alexanderson K (2012) Activities and sources of income after a period of long-term sick leave - A population-based prospective cohort study, BMC Public Health Vol 12:745

I denna rapport studeras sjukfrånvaro bland personer över 65 år som förvärvsarbetar och om detta förändrats över tid. Författarna visar att andelen sjukskrivna, antalet sjukfrånvarotillfällen samt antalet ersatta sjukfrånvarodagar är mycket lågt bland dem som fortsätter förvärvsarbete. Andelen sjukskrivna har minskat, inte ökat, trots att andelen som förvärvsarbetar efter 65 år ökat.

De som fortsatte att förvärvsarbete efter 65 hade också en lägre sjukfrånvaro före 65 års ålder än de som inte gjorde det. Detta tyder på en hälsoselektion som innebär att de som förvärvsarbetar i högre ålder sannolikt har bättre hälsa, utbildning och arbetsvillkor än de som går i pension tidigare. Studien visar också att det är mindre vanligt med sjukskrivning i psykiatriska diagnoser bland sjukskrivna i åldern över 65 år jämfört med sjukskrivna i åldern 60-64 år, vilket indikerar att personer med psykiska besvär i högre grad slutar förvärvsarbete vid 65.

Rapporten är skriven av Staffan Marklund, Linnea Kjeldgård och Kristina Alexanderson, verksamma vid sektionen för försäkringsmedicin, Institutionen för klinisk neurovetenskap vid Karolinska Institutet.

Underlagsrapporter i serien

1. Studerande och socialförsäkringen
2. Samverkan mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan under 2000-talet
3. Hur bör arbetslöshetsförsäkringen utformas?
4. Trygg, stöttande, tillitsfull? Svenskarnas syn på socialförsäkringarna
5. Förtidspensionering av unga
6. En socialförsäkring för alla – Handikappförbundens förslag till en hållbar socialförsäkring
7. Arbetslivsinriktad rehabilitering
8. En alternativ arbetsskadeförsäkring
9. Ekonomiska incitament inom arbetslöshets- och sjukförsäkringarna
10. Sveriges socialförsäkringar i jämförande perspektiv
11. One-stop shops i Europa
12. Vid arbetslivets gränser: Sysselsättning, matchning, barriärer 1974-2010
13. Unga vuxna med aktivitetssättning – risk för suicidförsök och suicid
14. Sjukfrånvaro efter 65 års ålder

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

*Parlamentariska social-
försäkringsutredningen
(S 2010:04)*